

Fredagen den 14 maj

Kl. 09.00

Vårdyrkesutbildning

§ 1 Justerades protokollen för den 6 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1975/76:210 till lagutskottet

§ 3 Vårdyrkesutbildning (forts.)

Fortsattes överläggningen om utbildningsutskottets betänkande 1975/76:27.

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Inom sjukvården pågår en snabb strukturomvandling. Större vikt läggs vid den förebyggande vården. Samtidigt tillmäts miljöfaktorerna allt större betydelse vid en analys av varför sjukdomstillstånd uppstår. Dessa förändringar liksom en lång rad andra aktualiserar krav på förändringar i vårdutbildningen. Denna har släpat efter i förhållande till utvecklingen inom själva vården och inte smidigt anpassats till de nya förhållandena.

Det är nödvändigt att ta ett rejält grepp för att komma till rätta med vårdutbildningarnas problem. I ett flertal motioner till årets riksdag tar centerpartister upp olika förslag till förändringar och förbättringar. Exempel på problem som tas upp är sjukgymnastutbildningen – kapacitet och utbildningslängd, vårdpersonalens fortbildning, behovet av forskning om barns situation på sjukhus och reumatologins ställning i läkarutbildningen. I motionen 1446 kräver centern en total översyn av utbildningarna på vårdområdet. Speciellt har vi pekat på behovet av att få en bättre samordning av utbildningsresurserna, en lösning på praktikplatsproblemet och av att få fram de nya läroplanerna. Alltför länge har frågan om nya läroplaner för sjuksköterskeutbildningen legat stilla.

I en studieorganisations översyn är det viktigt att få till stånd gemensamma grundkurser eller basutbildningar för breda verksamhetsfält. Man måste också överväga om det finns möjlighet att inordna ungdomsutbildningen och vuxenutbildningen som delar i ett gemensamt utbildningssystem, präglat av återkommande utbildning.

Från samarbets synpunkt, inte minst, är det värdefullt om personalen har en likartad grundutbildning oberoende av vilken funktion man har inom sjukvårdsorganisationen.

Efter den allmänna motionstidens utgång tillsattes en grupp inom de-

Fredagen den
14 maj 1976

Vårdyrkesutbildning

partementet, Vård-76, som skall förbereda inordnandet av de kortare vårdutbildningarna i den nya högskolan. Samtidigt skall man arbeta i ett längre perspektiv med förändringar och förbättringar av utbildningsinnehållet.

Vård-76 kommer alltså att behandla de frågor som vi har begärt skall utredas. Om det skall bli någon ordning på vårdutbildningarna är det viktigt att Vård-76 snabbt fullgör sina uppgifter och lägger fram förslag. Det här understryks också starkt av utskottet som helhet.

Utskottet stöder också centerkravet om breda basutbildningar och inriktningen mot ett sammanhållet vårdutbildningssystem, präglad av återkommande utbildning. Det ser vi som ett viktigt steg på vägen mot en bättre fungerande vårdutbildning.

Den breda uppslutningen i utskottet, de kraftfulla skrivningarna och tillkännagivandet om översynen av vårdutbildningarna och Vård-76:s arbete bör ge inte minst Vård-76 ett starkt stöd när gruppen griper sig an de här svåra men oerhört väsentliga uppgifterna.

Det utbildningsområde där problemen är störst är sjuksköterskeutbildningen. Många ungdomar har velat skaffa sig utbildning till sjuksköterska men blivit avvisade. Samtidigt har alla utbildningsplatser inte kunnat utnyttjas, huvudsakligen beroende på de hårda praktikplatsbestämmelserna. Och i dag liksom tidigare ropar huvudmännen efter utbildad personal på vårdområdet. Nu hänger självfallet inte tillgången på personal enbart på antalet utbildningsplatser utan i lika hög grad på den fortsatta förvärvsfrekvensen. Här finns det mycket att göra för att stimulera fler att återgå i tjänst. Det gäller inte minst arbetsmiljön, arbetstider, tillgång på barntillsyn m. m.

Skolöverstyrelsen har i början av april äntligen gjort ett efterlängtat drag för att öka den faktiska volymen av sjuksköterskeutbildningen. Man har nu gett möjlighet för vårdskolorna att utnyttja praktikplatser även inom långtidsvården liksom att ta bort kravet på obligatorisk praktik inom barnsjukvården.

Utskottet noterar detta med tillfredsställelse och uppmanar samtidigt SÖ att göra allt för att de 970 terminskurserna skall kunna genomföras.

Om inte ändringen av praktikplatsbestämmelserna räcker så måste ytterligare åtgärder vidtas. Det här ger utskottet till känna med anledning av centermotionen 1410.

Bland de problem som återstår – när den flaskhals som praktikplatsbestämmelserna utgjorde är borta – är lärar- och lokalbrist och svårigheter att få fram handledare. På vissa vårdskolor kan alltså dessa faktorer försvåra ett genomförande av hela det planerade utbildningsutbudet. Det är därför viktigt att SÖ tillsammans med huvudmännen gör en rejäl satsning för att övervinna de svårigheter som finns kvar.

Att hävda att det är möjligt att redan inför det kommande budgetåret utöka grundutbildningen ytterligare är helt orealistiskt. Däremot finns det självfallet inför budgetåret 1977/78 helt andra möjligheter att göra en sådan utökning. Det förutsätter jag att SÖ tillsammans med huvud-

männen kommer att göra och begära medel till av riksdagen. Men det gäller inte bara att öka kapaciteten. Kvaliteten på utbildningen måste också garanteras. Vi måste kunna lita på att människor får en sakkunnig och god omvårdnad på sjukhus och vårdhem. Vårdpersonalen har också rätt att kräva en utbildning som gör det möjligt att fungera i det ansvarsfulla arbete som de står i.

Utskottet har ägnat mycket tid till att diskutera vårdutbildningen i vår. Jag är övertygad om att det varit en riktig prioritering. Omsorgen om de äldre, deras och alla andras rätt till en mänsklig vård gör det nödvändigt att ta ett krafttag för att lösa vårdutbildningarnas problem. Utskottet har gjort det. Det är angeläget att översynen av vårdutbildningen följs upp. Vård-76:s arbete måste resultera i att vi får vårdutbildningar som till innehåll och omfattning är avpassade till människors behov av vård i olika situationer.

I motionen nr 2095 av fröken Pehrsson m. fl. krävs att reumatologin skall förstärkas i grundutbildningen av läkare. Utskottet är inte berett att förorda någon omprioritering bland de ämnen som ingår i läkares grundutbildning. Men den av riksdagen tidigare i år beställda nya tjänsten som professor i reumatologi kommer att innebära en förstärkning av både forskning och undervisning på detta viktiga ämnesområde.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Sjuksköterskeeleverna har genomfört riksomfattande aktioner mot de graderade betygen inom utbildningen. De har krävt att betygsättningen endast skall omfatta vitsorden godkänd och icke godkänd. Vi tycker att det är ett rimligt krav som sjuksköterskeeleverna framfört.

Det pågår en debatt om betygens avskaffande, och då borde man åtminstone kunna tillmötesgå kravet på att betygen bara skall ange om elev är godkänd eller ej. Som bekant hade man till helt nyligen en sju-gradig betygsskala inom sjuksköterskeutbildningen, där man skulle mäta samarbetsegenskaper, kontaktförmåga och mycket annat som är svårt att betygsätta. Elevernas egen aktivitet hade stor betydelse för att ändra på dessa orimliga förhållanden.

För sjukvården skulle det såvitt jag förstår enbart vara positivt om den nu gällande tregradiga skalan utbyttes mot en tvågradig. Betygen i nuvarande form är en stressfaktor som motverkar att eleverna satsar på områden som kan vara mera väsentliga inom sjukvården. Betygen utgör ett hinder när det gäller vidareutbildning. Något vettigt skäl för att behålla den tregradiga betygsättningen kan jag inte se. Att hela betygsfrågan är föremål för debatt och att graderade betyg förekommer på andra utbildningslinjer kan inte vara ett godtagbart argument mot en reform av sjuksköterskeutbildningen.

Den attityd som myndigheterna intagit mot sjuksköterskeelevernas

Fredagen den
14 maj 1976

*Vårdyrkesutbild-
ning*

aktivitet för att avskaffa de graderade betygen är olycklig. Sjuksköterskelevernas förslag hade förtjänat ett mycket mera positivt bemötande. Att tillmötesgå deras krav skulle gagna sjuksköterskeutbildningen, sjukvården och allmänhetens intressen. Till detta skall kanske också fogas att på senare tid även andra elevgrupper, exempelvis fritidspedagogerna, ställer samma krav.

I reservation nr 3 vid utbildningsutskottets betänkande förordas att riksdagen ger regeringen till känna som sin mening att de graderade betygen inom sjuksköterskeutbildningen bör avskaffas. Detta överensstämmer med ställningstaganden vi från vänsterpartiet kommunisterna tidigare gjort i denna fråga, och jag ber att få yrka bifall till reservationen 3.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi hade i går en diskussion om reservationen 3, och jag skall därför inte i onödan förlänga debatten på den här punkten. Jag vill bara erinra om vad som då sades och som även framgår av utskottets betänkande.

Enligt vad riksdagen uttalade när högskolereformen antogs förra året kommer betygsfrågan inom högskolan att ses över. Den översynen måste vi dock vänta på till dess att betygsutredningen avlämnar sitt betänkande, vilket kommer att ske i år. Då kommer alltså, enligt departementschefens uttalande förra året och riksdagens beslut, betygsfrågan vid högskolan att ses över.

Det finns heller inte några uttalanden, vare sig från regeringens eller riksdagens sida, som innebär att man inom alla högskoleutbildningar måste ha en tregradig betygsskala i framtiden. Utskottet har med hänsyn till detta avstått från att ta ställning till betygsfrågan vid det här tillfället. Vi anser det vara välbetänkt med tanke på att vi så snart får tillfälle att ta upp frågan till diskussion med ett sakligt underlag.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! I motionen 1975/76:592 har jag tillsammans med några partikamrater tagit upp flera frågor som gäller sjuksköterskeutbildningen. Låt mig på en gång säga att både i motionen och när jag här talar om sjuksköterskor så avses också sjukskötare.

Vi är alla medvetna om att tillgången på sjuksköterskor sedan lång tid tillbaka varit klart otillfredsställande. Det är en generell företeelse, men situationen är mest prekär i storstadsregionerna.

Socialstyrelsen har kontinuerligt inhämtat uppgifter om bemanningssituationen och har sammanställt och presenterat dessa uppgifter i årliga rapporter. Av socialstyrelsens material framgår att antalet sjukskötersketjänster vid kroppssjukhusen under perioden 1968–1974 ökat från 14 963 till 19 243. Antalet uppehållna tjänster har ökat från 13 660 till 18 123. Den 1 oktober var 619 tjänster av totalt 19 243 tjänster vakanta.

I vår motion har vi lämnat en rad sifferuppgifter om vakanssituationen

i vissa landsting. Jag skall inte trötta kammaren med att återge dem; jag vill i stället hänvisa till motionen. Men bara en siffra till från motionen! Enligt vissa beräkningar erfordras ett nytillskott på ca 4 500 sjuksköterskor för att täcka den brist på sjuksköterskor som råder.

Kapaciteten för utbildning av sjuksköterskor har blivit större i samband med övergången till nuvarande utbildningssystem, men trots detta råder inte ett bättre vakansläge. Detta har sin förklaring i att den offentliga hälso- och sjukvården samtidigt expanderar starkt och att bl. a. företagshälsovården byggs ut kraftigt. Den utbyggnaden kommer att fortsätta. Det finns också anledning räkna med att antalet heltidsarbetande kommer att visa en ytterligare sjunkande tendens, vilket medför ökat behov av personal.

Med oförändrad utbildningstakt föreligger uppenbar risk för att redan beslutade satsningar på utbyggnaden av olika vårdområden, bl. a. långtidsvården, kommer att bli svåra att förverkliga på grund av sjuksköterskebristen. För intagning till långtidssjukvård väntar ett stort antal patienter, och många är s. k. förtursfall. Många patienter ligger på akutkliniker trots att de borde vårdas inom långtidssjukvården. Svårigheterna att överföra patienter från akutvården till långtidsvården ökar köerna till akutvården.

Bristen på sjuksköterskor aktualiserar, menar vi motionärer, frågor om för det första ändringar i den praktiska utbildningen inom sjuksköterskeutbildningen i syfte att underlätta elevgenomströmningen, för det andra utökning av kapaciteten inom sjuksköterskeutbildningen genom ökad utbildning av lärare för detta område samt för det tredje ändringar av fördelningen av arbetsuppgifter mellan olika personalkategorier inom sjukvården och av innehållet i utbildningen för de olika personalkategorierna.

I det betänkande vi nu behandlar finns ett avsnitt Översyn av vissa vårdutbildningar. Jag vill gärna göra några kommentarer till detta avsnitt. På s. 7 och 8 erinrar utskottet om utbildningsdepartementets beredning Vård-76 rörande de kortare vårdutbildningarna och skriver: "Utskottet anser det förklarligt om inte några större förändringar av dessa vårdutbildningars innehåll och utformning hinner genomföras till den 1 juli 1977." Mot detta antagande kan man inte ha några erinringar.

Utskottet skriver vidare: "Det är emellertid angeläget att det mera långsiktiga arbetet påbörjas redan nu och bedrivs med största möjliga skyndsamhet."

Jag delar helt utskottets bedömning på denna punkt, och jag vill starkt understryka nödvändigheten av att arbetet drivs med största möjliga skyndsamhet.

De frågor som enligt utskottets mening bör aktualiseras är flera, bl. a. praktikproblemen.

Även här delar jag utskottets uppfattning. Jag vill endast framföra några synpunkter på praktikplatsfrågan, då den enligt min mening är ett stort problem som fordrar speciell uppmärksamhet. En svårighet be-

Fredagen den
14 maj 1976

Vårdyrkesutbild-
ning

träffande grundutbildningen till sjuksköterska är just bristen på praktikplatser, kanske främst inom barnsjukvården.

Detta menar jag aktualiserar frågan huruvida alla som utbildas till sjuksköterska måste inhämta teoretiska och praktiska kunskaper i barnsjukvård. Om inte sakligt hållbara argument kan anföras för detta, bör undersköterskornas och skötarnas vidareutbildning till sjuksköterska snabbt kunna förändras så att utbildningskapaciteten för dessa grupper blir större.

Som så ofta i sådana här sammanhang är meningarna delade. Många menar att det finns mycket som talar för att alla som utbildas till sjuksköterska bör ha praktik inom barnsjukvården.

När det gäller barnsjukvården finns det anledning erinra om att det under senare år skett en förskjutning från slutet till öppen vård. Med andra ord: Allt färre barn vårdas i slutet vård. Med hänsyn till denna utveckling bör man undersöka möjligheterna att förlägga en större del av praktiken i barnsjukvård till den öppna vården.

När man diskuterar olika möjligheter att lösa praktikplatsfrågan får man självfallet inte bortse ifrån att praktiken skall ha ett sådant innehåll och värde att utbildningens kvalitet inte eftersätts. Man bör också komma ihåg att sjukvården inte bara tillhandahåller praktikplatser för utbildning av den egna personalen, utan också står till förfogande med praktikplatser för personal inom barnomsorg, åldringsvård, företagshälsovård osv. Vid undervisningssjukhusen tillkommer dessutom att man utbildar ytterligare en rad personalkategorier, exempelvis läkare, sjukgymnaster och psykologer.

Mängden av praktikanter och mängden av olika utbildningar innebär sålunda betydande problem, bl. a. därför att praktikperioderna många gånger skall ha en sådan utformning att de svarar mot varje utbildning. Med ett mindre antal utbildningar – dvs. om man slog ihop vissa utbildningar – skulle man få betydligt större möjlighet att rationellt utnyttja praktikplatserna.

Man borde också i större utsträckning än vad som nu sker söka samordna förläggningen av de olika utbildningarnas praktikperioder och undersöka möjligheterna att genom en tidsmässig utspridning av praktikperioderna undvika att många olika utbildningar drabbar sjukvården samtidigt med sina praktikperioder.

En ökning av antalet praktikplatser inom de olika specialiteterna skulle kunna erhållas genom att nuvarande terminssystem ändrades till teori- resp. praktikperioder, som kunde läggas ut över hela året på det sätt som huvudmannen anser ge största möjliga utnyttjande av tillgängliga praktikplatser.

Ett bättre utnyttjande av veckans alla dagar samt i viss utsträckning även dygnets alla timmar skulle också medföra ett minskat tryck på praktikplatser och dessutom ha ett utbildningsvärde, eftersom praktikperioden så långt det är möjligt skall svara mot det verkliga arbetslivet.

Man bör också undersöka om inte trycket på praktikplatserna skulle

kunna minska om inövandet av vissa grundläggande moment i den praktiska verksamheten kunde förläggas till metodövningsrummet, dvs. till utbildning i klassrum. Det har i olika sammanhang framhållits att detta bör vara möjligt utan att kvaliteten i utbildningen försämras.

Jag tror att det här finns rum för ett pedagogiskt utvecklingsarbete i vilket pedagoger, medicinska experter m. fl. bör delta.

Jag är medveten om att de förslag jag här fört fram kanske inte kommer att mottas så positivt av dem det berör och att jag också kommit in på personal- och studiepolitiska frågor. Men min avsikt är endast att med hänsyn till vad utskottet skriver på s. 8 föra fram förslag som bör övervägas och vilkas för- och nackdelar bör belysas.

Hittills har jag bara talat om elever, praktikplatser osv., men jag har inte för den skull glömt bort patienten. Man får inte bortse från patienternas situation. Redan i dag framförs klagomål som man måste ha förståelse för. Många patienter upplever den stora mängden människor, personal, praktikanter och elever, på avdelningarna som besvärande. Jag tror att vi har anledning att ställa oss frågan: Hur mycket utbildning tål varje patient?

På s. 7 i betänkandet skriver utskottet: "I flera av motionerna föreslås att praktik i större utsträckning skall kunna medges i långvården och i den öppna vården samtidigt som praktiken i vissa mindre specialiteter skulle begränsas."

Jag vet inte vilka motioner som avses, men jag har funnit en motion, nr 1507 av fru af Ugglas, som tar upp denna fråga. När man läser motionen får man intrycket att motionären vill lösa långtidsvårdens personalproblem genom ett större antal praktikanter. Långtidsvårdens problem får inte lösas på detta sätt.

Enligt min mening bör arbetet inom långtidssjukvården så långt det är möjligt organiseras så att den enskilde patienten får ett personligt omhändertagande och ett begränsat antal personer utför så stor del som möjligt av de direkta hjälpsatserna.

Bristen på sjuksköterskor inom långvården är ett stort problem. Vi vet också att av dem som utbildar sig är det ett fåtal som söker sig till långtidsvården. Inför vårterminen 1976 avlämnades 5 280 ansökningar till de 1 346 utbildningsplatserna i vidareutbildningskurser enligt den nya studieordningen för sjuksköterskor. Till 546 utbildningsplatser i vidareutbildningskurserna för medicinsk och kirurgisk sjukvård inkom 1 674 ansökningar. Till 15 utbildningsplatser för åldringsvård inkom 6 ansökningar.

Varför är det så få som vill arbeta inom långtidsvården? Vi kan inte stanna vid att konstatera att läget är sådant. Vi bör snarast möjligt ta reda på orsakerna och därefter vidta de åtgärder som är nödvändiga för att intresset skall öka också för denna del av sjukvården. Vad kan vi ändra på utan att utbildningens kvalitet försämras?

I dag är det många elever som redan under första terminen i sin utbildning får kontakt med långtidsvården. Den vården upplevs av många

som tung och deprimerande, föga stimulerande. Eleverna får endast syssla med de allra tyngsta och jobbigaste arbetsuppgifterna: tvättning, på- och avklädning, lyftning, vändning av patienterna osv. Vad sjuksköterskor inom långvården sysslar med får de inget begrepp om. Den för många nästan chockartade första kontakten med långtidsvården gör att de senare inte söker sig dit. Kanske den första praktiken inte skulle förläggas till långvården.

Till detta kommer – och det tycker jag är allvarligt – att arbetet inom långvården inte har status. Det gäller alla personalkategorier, inte bara sjuksköterskor. Vi bör göra allt vad vi kan för att medverka till en attitydförändring när det gäller långtidsvården.

Visst skall det finnas praktikplatser inom långtidsvården. Här kan eleverna få erfarenhet av primärvård. Men det *måste* finnas handledare och tillräckligt antal lärare i klinisk praktik.

Långtidsvårdens personalproblem får inte lösas genom att antalet praktikplatser utökas. Det krävs andra åtgärder och snabba åtgärder.

Utskottet har inte ansett sig kunna biträda någon av de tioalet motioner som behandlas under avsnittet Översyn av vissa vårdutbildningar, utan utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om arbetet inom Vård-76. Men vad har utskottet egentligen anfört? Jo, utskottet förutsätter att en stor del av motionernas önskemål om övergripande utredningar och om prövning av delproblem blir tillgodosedda genom det nu påbörjade arbetet inom Vård-76.

Jag förstår att utskottets avsikt har varit att göra en välvillig skrivning. Jag vill också vara välvillig när jag tolkar texten, och säger därför bara att jag tycker att skrivningen är alltför opreciserad. Det är förklaringen till att jag funnit anledning att här föra fram vissa synpunkter i förhoppning om att det inte skall råda något tvivel om vilka frågor vi som står bakom motionen 592 vill att Vård-76 skall behandla snarast möjligt.

I detta anförande instämde fru Sundström (s).

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! De som arbetar inom hälso- och sjukvården har fullt klart för sig vilken stor betydelse sjukgymnasterna börjar få inom allt flera områden, och alla är medvetna om den stora brist på sjukgymnaster som råder f. n.

Därför har under senare år stora ansträngningar gjorts för att öka sjukgymnastutbildningen. Många sjukvårdshuvudmän är värda stor heder för de ansträngningar som där har gjorts. Men vi som har sysslat med dessa frågor vet vilka stora praktiska problem som förelegat när det gällt att igångsätta en ny sjukgymnastutbildning. För en del år sedan hade vi sålunda problem när sjukgymnastutbildningen i Göteborg måste läggas ner. Den kunde dock återupptas efter någon tid. Och i Örebro startades för något år sedan sjukgymnastutbildning, men den kunde bara pågå ett halvt år; sedan måste den läggas ner.

Gabriel Romanus och jag har i motionen 784 begärt att det skulle göras en genomgång och sammanställning av orsakerna till dessa misslyckanden. Det måste nämligen vara angeläget att komma till klarhet i vad de misslyckandena beror på och att försöka undanröja dem och bana väg för en utökning av kapaciteten i sjukgymnastutbildningen. Utskottet skriver nu på s. 13: "Utskottet förutsätter att motionärernas önskemål tillgodoses genom beredningen inom Vård-76 av sjukgymnastutbildningen, ---." Det tycker jag är ett mycket positivt uttalande.

Men vid en direktkontakt som jag haft med Vård-76 har jag fått den uppgiften att man där tyvärr inte anser sig ha fått det uppdraget och därför inte kommer att göra denna undersökning. Därför hade jag tänkt ställa en fråga till statsrådet Hjelm-Wallén, som emellertid inte har tillfälle att vara här i dag, om hur man då tänker sig att lösa denna fråga. Men jag karlske får rikta den frågan till någon representant för utskottet i stället. Har man i utskottet någon förklaring till eller några synpunkter på detta?

Fru DAHL (s):

Herr talman! Den uppgift som fru Kristensson har fått vid sin kontakt med Vård-76 är klart felaktig, och jag beklagar att den har lämnats. I det avsnitt där vi tillkännager våra synpunkter på arbetet inom Vård-76 skriver utskottet att enligt direktiven till Vård-76 skall det arbetet bedrivas med bl. a. utgångspunkt i U 68:s betänkande om hälso- och sjukvårdslinje, social servicelinje, medicinsk assistentlinje och arbetsterapeut- och sjukgymnastlinje samt de remissyttranden som avgivits över betänkandet. Dessutom skall man ta upp vissa andra utbildningslinjer.

Det är alltså helt klart att Vård-76 skall behandla dessa frågor. Riksdagen ger dessutom till känna att detta arbete bör bedrivas med skyndsamt även när det gäller det mera långsiktiga planeringsarbetet. Då har vi naturligtvis haft mycket goda skäl att uttala oss på det sätt som vi gjort om den nämnda motionen, nämligen att vi förutsätter att motionärernas önskemål skall tillgodoses inom Vård-76.

Dessutom är det väl självklart efter detta riksdagens tillkännagivande att om Vård-76 ännu inte har börjat arbeta med dessa frågor, så måste det nu ofördröjligen ske.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vill tacka fru Dahl för detta klarläggande, som jag tror kommer att bli av stort värde.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Jonsson i Alingsås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Fränkel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Jonsson i Alingsås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Fränkel begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 268
Nej - 32
Avstår - 2

Mom. 7 och 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Jonsson i Alingsås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Fränkel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 7 och 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Jonsson i Alingsås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Fränkel begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 268
Nej - 32
Avstår - 2

Mom. 8-10 samt 12 och 13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Johansson i Skärstad m. fl., och förklarades den

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Fränkel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Johansson i Skärstad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Fränkel begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	239
Nej	-	56
Avstår	-	8

Mom. 15-29

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 30

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av fru Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 30 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av fru Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	280
Nej	-	17
Avstår	-	5

Mom. 31 och 32

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

Vårdyrkesutbildning

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

§ 4 Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:40 med anledning av propositionen 1975/76:154 om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. jämte motioner.

Sedan regeringen i propositionen 1975/76:100 bilaga 11 under punkterna C 1 och C 3 (s. 38 och 39) beräknat medel för nedannämnda ändamål hade regeringen i propositionen 1975/76:154 (jordbruksdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. medge att regeringen eller, efter regeringens bestämmande, statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra regleringen av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1976/77,

2. godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1976/77 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

3. medge att den rörliga kredit på högst 120 milj. kr. som år 1973 ställdes till statens jordbruksnämnds förfogande i riksgäldskontoret för ändamål utanför fördelningsplanen för införselavgiftsmedel fick under regleringsåret 1976/77 användas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, statens jordbruksnämnd, för ändamål inom jordbruksregleringen,

4. godkänna de av regeringen förordade grunderna för reglering av sockernäringsen för tiden den 1 juli 1976—den 30 juni 1977,

5. godkänna de riktlinjer för statens jordbruksnämnds organisation som i propositionen förordats i det föregående,

6. bemyndiga regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövdes för att omorganisationen av statens jordbruksnämnd skulle kunna genomföras.

Vidare hade regeringen föreslagit riksdagen att för budgetåret 1976/77 under nionde huvudtiteln anvisa

1. till Statens jordbruksnämnd ett förslagsanslag av 14 936 000 kr.,

2. till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 2 866 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen 1975/76:154 väckta motionerna

1975/76:2349 av herr Krönmark m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att lämna regeringen bemyndigande att vidta de åtgärder som erfordrades för att genomföra prisreglering på jordbruksprodukter under regleringsåret 1976/77,

2. att sammansättningen i statens jordbruksnämnds styrelse skulle vara oförändrad.

1975/76:2350 av herr Larsson i Borrby m. fl. (c, m, fp), vari hemställts att riksdagen som sin mening uttalade att någon förändring av jordbruksnämndens nuvarande sammansättning inte borde ske.

1975/76:2368 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1976/77 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 3 366 000 000 kr. och att av detta belopp 3 020 000 000 kr. fick disponeras för ersättning till följd av prisstopp m. m.,

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:1630 av herrar Andersson i Ljung (m) och Nisser (m), vari hemställts att riksdagen beslutade ge regeringen till känna vad som anförts i motionen angående utarbetandet av förslag rörande ett semester-system för jordbrukare och avbytarhjälp till djurvårdande jordbrukare vid sjukdom,

1975/76:1679 av herr Johansson i Holmgården m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen uttalade som sin mening att lantbrukets avbytar-nämnd borde få i uppdrag att i samband med det fortsatta utvecklingsarbetet i fråga om avbytarverksamheten utarbeta och framlägga förslag med sikte på att förbilliga jordbrukares kostnader för avbytar-tjänster vid semester, sjukdom och militärtjänstgöring,

1975/76:1706 av herr Nilsson i Trobro (m),

1975/76:1738 av fru Wiklund m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att vid krislägen som sjukdom och inkallelse till repetitionsövningar mellanskillnaden mellan sjukpenning och verklig kostnad bekostades av statsmedel,

1975/76:1741 av herr Ångström m. fl. (fp), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 3) hemställts att riksdagen beslutade att kommande budgetår 5 milj. kr. av prisreglerade medel på jordbruksprodukter avsattes för en socialt anpassad försöksverksamhet med avbytare inom lantbruket i Norrland.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. medge att regeringen eller, efter regeringens bestämmande, statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra regleringen av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1976/77,

2. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1976/77 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

3. medge att den rörliga kredit på högst 120 milj. kr. som år 1973 ställdes till statens jordbruksnämnds förfogande i riksgäldskontoret för ändamål utanför fördelningsplanen för införselavgiftsmedel fick under regleringsåret 1976/77 användas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, statens jordbruksnämnd, för ändamål inom jordbruksregleringen.

4. godkänna de i propositionen förordade grunderna för reglering av sockernäringen för tiden den 1 juli 1976—den 30 juni 1977,

5. lämna utan åtgärd motionerna

a. 1975/76:1706 och

b. 1975/76:2349, yrkandet 1,

6. lämna utan åtgärd motionerna

a. 1975/76:2349, yrkandet 2, och

b. 1975/76:2350,

7. godkänna de riktlinjer för statens jordbruksnämnds organisation som i propositionen förordats,

8. bemyndiga regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövdes för att omorganisationen av statens jordbruksnämnd skulle kunna genomföras,

9. till Statens jordbruksnämnd för budgetåret 1976/77 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 14 936 000 kr.,

10. med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975/76:2368 till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1976/77 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 866 000 000 kr.,

11. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionerna

a. 1975/76:1630,

b. 1975/76:1679 och

c. 1975/76:1738,

12. anse motionen 1975/76:1741, yrkandet 3, besvarad med vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1. angående statens jordbruksnämnds styrelse av herrar Larsson i Borrbjörby (c), Krönmark (m) och Jonasson (c), fru Olsson i Helsingborg (c), herr Wachtmeister i Johannishus (m), fru Fredrikson (c) samt herr Enlund (fp) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionerna 1975/76:2349, yrkandet 2, och 1975/76:2350,

2. angående anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område av herr Takman (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975/76:2368 till Prisreglerande åtgärder på jordbru-

kets område för budgetåret 1976/77 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 366 000 000 kr.

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! Årets prisregleringsproposition på jordbrukets område utmynnar i en hemställan om anslag på 2 866 000 000 kr. Det är avsett att utgöra ersättning till jordbruket för uteblivna pris- och avgiftshöjningar till följd av prisstoppet, subventionering av viss livsmedelsimport, täckning av kostnaderna för låginkomstsatsning och avbytarverksamhet inom jordbruket samt ersättning för införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen. Också själva sockerregleringsavtalet innefattas här.

Dessa förslag grundar sig på en mycket omfattande utredning och överläggningar mellan regeringens representanter och jordbrukets förhandlingsorgan. Det finns här inte någon anledning att gå in i ytterligare diskussion på dessa punkter; propositionens förslag har över hela linjen tillstyrkts av utskottet.

Däremot har en speciell fråga i prisregleringspropositionen föranlett delade meningar inom utskottet. Det gäller propositionens förslag om statens jordbruksnämnds organisation.

I jordbruksnämndens styrelse ingår som ledamöter – förutom generaldirektören, som är ordförande, och två personalföreträdare – två representanter för jordbruket och en representant för vardera konsumenterna, det enskilda näringslivet och konsumentkooperationen. Härtill kommer vid handläggning av fiskeärenden en representant för fisket. Nämnden har därigenom, såsom utredningen och remissinstanserna framhållit, fått en allsidig sammansättning med personer i central position och med sakkunskap i frågor som rör jordbruksnämndens huvuduppgifter. Nämndens sammansättning innebär att såväl det allmänna samhällsintresset som olika intressegrupper är företrädade, och därigenom har förutsättningar skapats för en bred förankring av besluten.

Vid den löpande tillämpningen av jordbruksavtalet har jordbruksnämnden att arbeta inom de ramar som fastlagts. Vidare är balansen mellan olika partsintressen sådan att generaldirektören har utslagsröst. Vi är några motionärer som anser att denna balans bör bibehållas, då den ger det allmänna ett avgörande inflytande. Jordbruksnämnden kan också underställa jordbruksdepartementet viktiga frågor som berör avtalet.

I detta sammanhang bör också framhållas att jordbruksnämndens styrelse i sitt yttrande över förslaget anför, att det måste beaktas att om man med företrädare för det allmänna samhällsintresset avser – något som det finns anledning att förmoda – att ernå en parlamentarisk förankring, förutsätter den föreslagna utökningen av antalet ledamöter i nämnden en så allsidig och avvägd politisk representation att nämndens praktiska arbetsmöjligheter i hög grad skulle försvåras. En sådan ordning skulle bli desto mer olycklig i samband med nämndens utlokalisering. Enligt nämndens mening bör samhällets intresse inom jordbruksnämndens arbetsområde i vanlig ordning komma till uttryck i riksdagens och regeringens beslut och direktiv.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Det är på grundval av dessa fakta som vi också har reserverat oss mot utskottsmajoritetens förslag och yrkat avslag på det förslag som utredningsmannen framlagt och som departementschefen instämt i. Vi anser att det inte finns tillräckligt grundad anledning att nu förändra sammansättningen av jordbruksnämndens styrelse. Det har vi framhållit i reservationen 1, som jag ber att få yrka bifall till.

I övrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m):

Herr talman! Eftersom herr Larsson i Borrby nästan ord för ord har sagt vad jag hade tänkt att säga kan jag inskränka mig till att för moderata samlingspartiets räkning yrka bifall till reservationen 1. Jag hoppas att kammaren förlåter mig att jag är så kortfattad.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande endast att beröra frågan om sammansättningen av jordbruksnämndens styrelse.

Den nuvarande ordningen att regeringen bestämmer antalet och utser ledamöterna i styrelsen kommer att bestå. Mot den ordningen har ingen i utskottet haft någonting att invända. Nu har emellertid departementschefen för riksdagens information redovisat sina avsikter att utöka jordbruksnämndens styrelse med representanter för det s. k. allmänintresset. Vi reserverar oss däremot att styrelsens nuvarande sammansättning bör bibehållas. Jag vill som motivering för mitt ståndpunktstagande i korthet anför följande.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag, som ligger till grund för propositionen, har tanken att utöka styrelsen inte fått stöd. Pris- och kartellnämnden anser att den nuvarande intressesammansättningen kan bibehållas, och jordbruksnämnden själv säger detsamma som herr Larsson i Borrby just har framhållit. LO, LRF och Sveriges grossistförbund anför liknande synpunkter. Förhandlingsresultaten i fråga om priset på jordbruksprodukter underställs ju regering och riksdag, och i sitt arbete som verkställande myndighet är jordbruksnämnden bunden vid de riktlinjer som fastläggs av riksdag och regering. Till jordbruksnämnden finns knuten en konsumentdelegation, även den utsedd av regeringen, med uppgift att framföra synpunkter och önskemål från konsumenternas sida.

Om det s. k. allmänintresset inte skulle tillvaratas inom jordbruksnämndens verksamhetsområde, kan det, såvitt jag förstår, inte bero på styrelsens sammansättning. Enligt vad jag har kunnat finna har varken utredningen, departementschefen eller utskottsmajoriteten lämnat bärande motiveringar för förslaget att utvidga jordbruksnämndens styrelse med representanter för allmänintresset, och inga exempel har heller lämnats på bristande bevakning av allmänintresset.

Detta är, herr talman, bakgrunden till att jag i utskottet följt upp yrkandena i motionerna om en oförändrad sammansättning av jordbruksnämndens styrelse.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 40 behandlas vpk:s partimotion 2368. I motionen, som följs upp med reservationen 2 till utskottsbetänkandet, yrkas på en sådan uppräknig av medelstilldelning- en i fråga om prisregleringen på jordbrukets produkter m. m. att den subventionering av baslivsmedel som sedan en tid pågått kan fortsätta på den ursprungliga grunden. Det innebär att prisstoppet bibehålls på de ifrågavarande baslivsmedlen och att hela prisstegringen subventioneras bort på det sätt som skedde i början.

Utskottet hänvisar till att frågan om prissystem för jordbrukets produkter är föremål för utredning inom 1972 års jordbruksutredning och att utredningen beräknas bli färdig hösten 1976. Detta är självfallet ett riktigt konstaterande, men det är inkonsekvent att åberopa det för att avstyrka motionen. Skulle man ha handlat konsekvent i vad gäller att avvakta utredningens resultat, skulle man inte ha infört livsmedelssubventioner, därför att det kunde anses vara att föregripa utredningens kommande val av prislinje. I och med att man införde livsmedelssubventioner "körde man över utredningen" på den här punkten, om jag får uttrycka mig så. Därmed har jag inte sagt att det var oriktigt att införa livsmedelssubventionerna. Från vpk:s sida anser vi i stället att det var en riktig åtgärd, och vi stöder den. Vi har krävt införande av prisstopp på alla dagligvaror, och i konsekvens med detta krav kräver vi nu att prisstoppet åtminstone skall upprätthållas på de baslivsmedel som hittills varit prisstoppade.

De fördelningspolitiska effekterna av livsmedelssubventioner har studerats inom 1972 års jordbruksutredning. Man har därvid funnit att livsmedelssubventioner gynnar låg- och medelinkomsttagare och kan missgynna dem som har höga inkomster. Subventionerna har således en fördelningspolitisk effekt som är gynnsam för i första hand låginkomsttagarna. Det har för vår del avgjort ställningstagandet till livsmedelssubventionerna.

En fråga som kan diskuteras är vilka livsmedel som skall subventioneras i det fall endast vissa livsmedel är prisstoppade. Subventioneringen kan ju leda till en snedvridning av konsumtionen och konkurrensen mellan olika livsmedel, exempelvis kött kontra fisk. Men i det fall som aktualiserats i motionen rör det sig om att upprätthålla prisstoppet på livsmedel i den utsträckning som skett från början. Hur mycket ytterligare medel som behöver anvisas för att prisstoppet skall kunna upprätthållas har det inte stått att få säkra uppgifter om. Vi har därför i motionen mer eller mindre skönsmässigt yrkat att de medel som skall användas för upprätthållande av prisstopp skall räknas upp med 500 milj. kr.

Utskottet har som sagt bara hänvisat till att utredning pågår då det gällt att motivera avslag på motionen. Som jag redan påvisat så är detta inte konsekvent. Vi anser det mera konsekvent att söka upprätthålla prisstoppet på de baslivsmedel som från början har varit prisstoppade.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Det betyder en transferering till låginkomsttagarnas förmån. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen nr 2 av herr Takman.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Propositionen om reglering av priserna på jordbruksprodukter för regleringsåret 1976/77 innehåller också, som tidigare sagts, vissa förslag kring frågan om jordbruksnämndens organisation efter det att nämnden utlokaliserats till Jönköping. Den reservation som de borgerliga representanterna i utskottet har enat sig om är ett mycket intressant aktstycke, speciellt i belysning av de borgerliga partiernas många deklamationer om vidgad demokrati och kamp mot maktkoncentration och när man ser till ordalydelsen i de motioner det hänvisas till i reservationen.

Men först skulle jag vilja säga några ord om vpk:s reservation om ytterligare statsmedel för att stramt bibehålla prisstoppet på livsmedel. I och för sig kan jag förstå de strävanden som kommit till uttryck i reservationen, men det skedde ju inte någon stor höjning av t. ex. mjölkpriserna och andra viktiga baslivsmedel. Höjningen av priserna lades främst på grädde, vispgrädde och finare köttvaror. Därför blev resultatet av prispålägget inte så svårt för t. ex. barnfamiljerna. Man har alltså inte med årets beslut om reglering av priset på jordbruksprodukterna minskat de statliga subventionerna i kronor räknat, men man har koncentrerat dem till ett smalare sortiment av viktiga baslivsmedel. Det tycker jag ur fördelningspolitisk synpunkt bör vara det viktigaste. Därför, herr talman, yrkar jag avslag på reservation nr 2.

I centerpartimotionen, som ligger till grund för reservationen, uppges att jordbruksnämndens huvuduppgifter är två. För det första skall nämnden vara ett slutligt förhandlingsorgan när man skall göra upp om jordbruksavtalet. Det är just ett sådant avtal för 1976/77 som behandlas i den proposition som ligger till grund för jordbruksutskottets betänkande nr 40. För det andra skall nämnden vara en verkställande myndighet när avtalet skall tolkas och de olika bestämmelserna tillämpas. Det sistnämnda måste ofta på grund av det skiftande pris- och produktionsläget – bl. a. utomlands – ske på ett självständigt sätt, även om statsmakterna dragit upp riktlinjerna tidigare. Det är ofta de statliga myndigheternas uppgift att tillämpa olika riktlinjer, och ändå anses de flesta av dessa myndigheters styrelser behöva ca ett tiotal ledamöter. Det är inte alltid bara fråga om en snäv avtalstillämpning utan det berör för jordbruksnämndens del jordbrukspolitik, handelspolitik, det gäller förvaltning av stora statliga subventioner till näringsprodukter som ett led i hela prispolitiken. Man borde kanske också lägga litet mer hälsomässiga synpunkter på stödet till jordbruksproduktionen. Kostens betydelse för vår hälsa är ständigt omvitnad, och här skulle ett större allmänintresse verkligen vara befogat.

När man läser centerpartimotionen frågar man sig också hur det inom de borgerliga partierna egentligen förhåller sig med inställningen till ökad

jämställdhet mellan kvinnor och män. Jordbruksnämnden har enbart manliga ledamöter, likaså jordbrukets förhandlingsdelegation, konsumentdelegationen har ett par kvinnor. Och ändå är det främst kvinnor som intresserar sig för livsmedelspriser och kvaliteten på varorna.

En utökning av antalet ledamöter i jordbruksnämnden vore ju en chans att bryta den manliga dominansen. Har den tanken verkligen inte någon gång föresvävat motionärerna och reservanterna från centern, folkpartiet och moderaterna?

I centerpartiets motion anges också ett annat skäl för att undvika utökning av jordbruksnämndens styrelse med s. k. representanter för allmänintresset. Man hänvisar bl. a. till jordbruksnämndens yttrande och säger att en allsidig och avvägd politisk representation skulle försvåra nämndens arbete, speciellt vid en utlokalisering. Vad menar man nu med detta? Skulle de borgerliga partierna verkligen inte kunna tänka sig att andra än stockholmare kunde komma i fråga? För all del – LRF:s centrum ligger ju i Stockholm, men hur är det med decentraliseringen? Ledamöter bosatta utanför Stockholm har ju länge fått söka sig till sammanträden i Stockholm, och redan i dag deltar ju riksdagsledamöter som allmänhetens representanter i sammanträden i styrelserna för utlokaliserade verk. Det nu anförda skälet är sannerligen anmärkningsvärt mot bakgrund av centerns ofta uttalade önskan om decentralisering.

Jag skulle också vilja hänvisa till att folkpartiledaren i finansdebatten sade följande: "Vi har ett program för hur man i stället kan vidga medbestämmande och ansvar i det svenska samhället och i vårt näringsliv till fler människor, fler företag, fler regioner. Vi inbillar oss inte att all visdom är samlad i Stockholm." Kan verkligen folkpartiets representanter rösta för ett förslag som bygger på de tankar som kommer till uttryck i den centerpartistiska motionen?

Nej, motståndet mot en utökning av jordbruksnämndens styrelse med representanter för allmänintresset, dvs. representanter för andra än de direkt inblandade parterna, jordbruket, livsmedelsindustrin, konsumenterna, måste bero på att man inte vill ha för stor insyn i och breddning av verksamheten. Det är allmänt känt att prisregleringssystemet och mängden av avgifter och bidrag kring jordbrukets produktion och förädling av våra viktiga livsmedel är en labyrinth som man svårligen hittar in i och kanske knappast kommer ut ifrån. Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden har bl. a. nyligen utgivit en hel skrift på 60 sidor för att förklara beräkningsmetoderna, och även den skriften är svårläst. Jag anser det nödvändigt att en så stor och viktig sektor som produktion och prissättning av våra baslivsmedel inte blir för svår att begripa för en större krets av medborgare. Det får inte enbart bli ett experternas göromål, såsom texten i motionerna och reservationen har kunnat antyda.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag slå fast att jordbruksnämnden i dag har en mycket liten styrelse, 6 personer, där jordbruket och livsmedelsindustrin är väl representerade. Vi vill bredda insynen från samhället med representanter utan direkt intresse i de behandlade frå-

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

gorna, som ett led i en allmän politik för ökat medbestämmande och ökat engagemang i det som ofta på borgerligt håll kallas den statliga maktapparaten.

De borgerliga partierna hade här en chans att följa upp sina ofta framförda tankar på fördjupad demokrati och mindre byråkrati, men den chansen har de inte tagit när det kommer till ett verkligt prov på den politiska viljan. De borgerliga vill inte vara med om ett positivt yttrande på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ENLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det är ganska märkligt att fru Lundblad finner att den beslutsordning som tillämpas inom jordbruksnämndens verksamhetsområde skulle vara bristfällig när det gäller bevakningen av allmänhetens intressen och möjligheterna till insyn. Ingen har sagt annat, såvitt jag vet, än att partsintressena är väl avvägda genom den nuvarande sammansättningen. Jordbruksnämnden tillsätts av regeringen, och de anmärkningar fru Lundblad framställt beträffande avvägningar inom jordbruksnämnden bör därför kunna rättas till genom regeringens medverkan.

Jordbruksnämnden har vid sin sida en konsumentdelegation för bevakning av allmänintresset, även den utsedd av regeringen. De förhandlingsresultat som kommer fram i jordbruksnämnden utgör underlag för regeringens proposition, som föreläggs riksdagen. Här finns möjligheter att motionera i de frågor det gäller. När sedan riksdagen har fattat beslut har jordbruksnämnden att som verkställande myndighet se till att vad riksdagen beslutat och de direktiv som regeringen ger blir följda.

Med den här beslutsordningen är det ganska märkligt att man kan säga att det skulle brista i möjligheterna att bevaka allmänintresset och i insynsmöjligheterna. Har man den uppfattningen måste man också ha den meningen att det finns många och stora områden i vårt samhälle som inte skulle kunna bevakas. Här är det tvärtom så att på varje punkt där fru Lundblad har haft invändningar har fru Lundblad haft möjligheter att, inför behandlingen av det här ärendet, väcka motioner och framföra sin uppfattning. Möjligheterna finns att bevaka allmänintresset och att få insyn i de här frågorna!

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upprepa just vad herr Enlund sade, nämligen att jordbruksnämnden utnämns av regeringen. Jordbrukspolitiken fastställs av riksdagen, där i allra högsta grad det allmänna intresset har inflytande. Avtalet skall godkännas av riksdagen – där kommer det allmänna intresset in igen.

Jag skulle kunna förstå fru Lundblads inställning om hon menar att riksdagen är en komplett okunnig församling. Om fru Lundblads anförande här är ett utslag av något slags självrannsakan må det vara hänt! Vi har verkligen så många möjligheter att påverka besluten att jag upp-

lever det som om den kritik som här framställts riktas mot hela riksdagen och mot regeringen.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att såväl herr Enlund som herr Wachtmeister i Johannishus överdriver den möjlighet som finns för riksdagen att lägga sig i tillämpningen i det enskilda fallet av de bestämmelser vi har antagit här i kammaren. Det är riktigt att riksdagen antar bestämmelserna kring prisregleringen, men det finns stora utrymmen för olika tolkningar av avtalet.

När jordbruksnämnden exempelvis ger ut meddelanden om sina beslut i olika avgiftsfrågor är besluten aldrig motiverade. Det är alltså mycket viktigt att de som sitter i beslutsposition bildar en församling med bred förankring, som kan se till att hela befolkningens intressen tas till vara i de beslut som fattas. Vad jag främst vänt mig emot är just det i motionerna visade ointresset för att bredda inflytandet i en sådan styrelse. Jag vet att t. ex. moderaterna i sin partimotion i år på flera ställen har skrivit om att bredda demokratin. Man har sagt på ett ställe i partimotionen:

”Det demokratiska samhälle med vilket vår välfärd byggts upp är ett öppet samhälle, kännetecknat av mångsidighet i intressen och värderingar, balans i makt och inflytande.”

Man kan verkligen inte säga att en liten styrelse på sex personer, varav över hälften har engagemang inom just det område det är fråga om att reglera, kan vara i balans när det gäller makt och inflytande. Jag tycker att det är mycket viktiga synpunkter som har kommit fram i utredningen om jordbruksnämndens organisation. Jag kan inte förstå att de borgerliga partierna har kunnat gå emot de vägande synpunkter som har förts fram i utredningen.

Herr ENLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lundblad försöker konstruera en motsättning mellan folkpartiets önskemål om vidgad medbestämmanderätt för medborgarna och det ställningstagande vi har gjort i det här ärendet. Men det förhåller sig inte så. Vi menar att, med den beslutsordning vi f. n. har när det gäller jordbruksnämndens verksamhetsområde, finns det möjligheter att bevaka allmänintresset.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade tidigare att jag fann det mycket märkligt att folkpartisterna kunde ansluta sig till en reservation som ger uttryck för uppfattningen att det skulle vara mycket svårare för en stor styrelse att sammanträda utanför Stockholm än i Stockholm. Det gjorde jag bl. a. mot bakgrund av ett citat från det som folkpartiets ledare uttalade i finansdebatten. Jag har fortfarande inte av herr Enlund fått något svar på frågan varför det skulle bli svårare att sammanträda just i Jönköping.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Herr KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Fru Lundblad talade ju vackert om inflytande och medbestämmanderätt i jordbruksnämnden. Jag skulle ha förstått det om jag inte visste vilken erfarenhet hon har på området, men knappast med de kontakter som hon har. Sanningen är väl dock i det här sammanhanget i än högre grad än i andra att resultatet, om man följer hennes förslag, i realiteten kanske blir rakt motsatt det avsedda, nämligen att dessa ständigt återkommande beslut kommer att delegeras till en mindre delegation eller generaldirektören. Det är ju ändå kalla fakta att en församling som denna, om den görs alltför stor, av rent praktiska skäl måste i viss mån delegera beslutsfattandet. Denna delegation kan och kommer säkerligen i sådana här sammanhang att gå mycket långt beroende på arten av de ärenden som skall behandlas.

Jag vill i denna diskussion också peka på att jordbruksnämnden, som tidigare framhållits, har två huvuduppgifter, nämligen dels jordbruksförhandlingarna, dels handläggningen och tolkningen av jordbruksavtalet. Jag tycker dock att man i motivsammanhanget kan koppla bort jordbruksförhandlingarna av två skäl. För det första är det inte alldeles givet att jordbruksnämnden i allä lägen kommer att få ta hand om dem – det har inte alltid varit så och det är inte ovillkorligt förutsatt att så skall vara fallet. För det andra är till jordbruksförhandlingarna knuten en konsumentdelegation, som är betydligt bredare sammansatt och som representerar betydligt mera av samhällsintressen än vad som någonsin skulle kunna kopplas in i jordbruksnämndens styrelse. Det är också förutsatt att denna delegation skall kunna få en bättre kansli- och sekreterarhjälp fortsättningsvis och därmed större förutsättningar för insyn och inflytande, vilket jag tycker är riktigt.

Efter denna avskalning kvarstår den rent praktiska handläggningen och tolkningen av avtalet. Låt mig i detta sammanhang parentetiskt säga följande, utan att i sammanhanget hävda att det numera är inne att tala om tolkningsföreträde för den part som är närmast berörd för sin utkomst av avtalets innebörd. Det kan dock finnas skäl att lägga det på minnet. Det talar i varje fall för att jordbruksnämndens styrelse borde ha en sådan sammansättning att avgörandet i varje fall med generaldirektörens utslagsröst skall kunna fällas i såväl den ena som den andra riktningen. Om man har denna utgångspunkt, vilket jag föreställer mig att denna församling, riksdagen, inte kan ha något emot, måste jordbruksnämndens styrelse självfallet bli så stor att en sådan delegering som jag tidigare talat om måste göras. Då kan också resultatet bli rakt motsatt det som utskottsmajoriteten har tänkt sig. Det är kanske också anledning att definiera vad samhällsintresset är. I det här sammanhanget tänker väl de flesta på konsumentintresset. Att säga att det enbart är ett konsumentintresse täcker naturligtvis inte helt begreppet, men jag kan gå så långt i detta fall att jag säger att vi definierar det så. Då hävdar jag på mycket goda grunder att detta samhällsintresse är tillräckligt väl bevakat i jordbruksnämnden med den sammansättning den har i dag.

Det finns också anledning att ställa sig frågan hur denna nämnd praktiskt skall fungera. Jag vill citera ur majoritetens skrivning: "Självfallet torde det få förutsättas att regeringen därvidlag beslutar på ett sätt som bl. a. innebär att nämndens praktiska arbetsmöjligheter inte försvåras." Det är den meningen jag har hakat upp min ståndpunkt på. Jag kan inte underlåta att säga att om man skall följa upp det här förslaget kommer arbetsmöjligheterna att försvåras. Sammanträdena är täta, och beslut måste snabbt fattas. Det senare gör också att de människor som skall vara representerade i nämnden måste ha möjlighet att garantera besluten också inför sina resp. partier. Detta är ofrånkomligt, om nämnden skall kunna fungera, och från den utgångspunkten finner jag ytterligare betänkligheter mot att följa upp majoritetens yrkanden här.

Vad sedan gäller det som fru Lundblad sade om en mer hälsobetonad inriktning av jordbruksproduktionen är det alldeles klart att detta är någonting som man i så fall får ta upp vid förhandlingstillfället. Det kan inte rimligen beaktas i fråga om de ändå rätt snäva ändringar som görs från vecka till vecka när det gäller handläggningen av jordbruksavtalet. Vid de stora förhandlingstillfällena finns det ju alla möjligheter, inte minst för konsumentdelegationen, att få detta beaktat.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till reservationen 1.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med herr Kristiansson om att demokrati ibland kan vara någonting svårt, men jag vill också säga att den är nödvändig. Det tror jag alla partier här i riksdagen är ense om. Centerpartiet har ju i sitt partiprogram från 1970 bl. a. sagt att det i det moderna samhället är särskilt angeläget att se till att maktkoncentration, byråkrati och teknokrati motverkas så att medborgaraktivitet och lekmannainflytande kommer till sin rätt. Här har vi bl. a. ett fall där man verkligen kan tycka att det vore bättre om det blev mera medborgaraktivitet och större lekmannainflytande just i dessa frågor, som åtminstone hittills främst har avgjorts av experter och partsintressenter.

Herr Kristiansson nämnde tolkningsföretråde. Jag skulle vilja säga att jordbruksnämnden ju inte är någon vanlig ledning för ett företag. Tvärtom är prisavtalet en överenskommelse mellan en statlig myndighet och många små företagare som är samlade i en organisation. Jag tycker absolut att jordbrukarna skall vara representerade i jordbruksnämnden med flera personer, men jag tycker också att allmänintresset i jordbruksnämnden borde få en bredare representation. Tidigare har nämnts möjligheten för riksdagen att ingripa i dessa frågor genom att fatta beslut. Men är det någonting som hindrar att riksdagsledamöter skulle kunna vara ledamöter i jordbruksnämnden och där se till att riksdagens beslut följdes upp på rätt sätt? Det är ju en typ av organisation som finns i många andra statliga myndigheters styrelser att riksdagsledamöter är representerade där just för att se till att besluten följs upp. Jag vill fasthålla vid vår uppfattning att det måste vara riktigt att allmänintresset breddas i jord-

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

bruksnämndens styrelse. Det är viktigt att dessa frågor om många statliga miljoners användning för subventionering av våra livsmedel verkligen beslutas i myndigheter där det finns en bred representation för Sveriges skattebetalare. Det är ändock en förvaltning av nära 3 miljarder kronor det rör sig om.

Herr KRISTIANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga: Menar fru Lundblad att inte dessa miljarder som läggs i subventioner används enligt riksdagens intentioner? Därvidlag finns inga som helst möjligheter att flytta över någonting. Vad jordbruksnämnden beslutar är möjligt att underställa regeringen, och slutligen riksdagen, i varje fall när det gäller ramarna. Riksdagen har också möjlighet att följa upp de varje halvår återkommande regleringarna. Jag tycker det är mycket insinuant att påstå att det skulle kunna misstänkas att detta inte har skötts riktigt.

Jag vill slutligen i anledning av vad jag sade om tolkningsföreträdet säga att det förändrar självfallet ingenting att avtalet är sanktionerat av staten. Tolkningen är lika aktuell ändå. Ja, den är naturligtvis mer aktuell när det gäller ett avtal där det sker ständiga utanförliggande förändringar som kan ändra avtalets innebörd.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Mot bakgrund av att alla de borgerliga partierna i sina program och partimotioner har uttryckt sig väldigt starkt för en breddning av medborgarinflytandet även inom den s. k. statliga maktapparaten skulle jag vilja ställa en fråga till herr Kristiansson: Vad är det som gör att herr Kristiansson är så rädd för att bredda insynen och medinflytandet?

Jag har inte hyst någon misstänksamhet mot jordbruksnämnden. Men detta stora motstånd mot att bredda inflytandet och se till att intressen även utifrån samhället i stort kommer till uttryck i nämnden gör kanske att man till slut blir misstänksam.

Herr KRISTIANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan, men gör det inte, svara med att än en gång citera vad som står i majoritetens skrivning om att detta organ även praktiskt skall kunna fungera.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Eftersom jag har lagt fram det här förslaget, tycker jag det finns skäl för mig att göra några kommentarer till de motiv regeringen har haft. Jag måste säga att jag är utomordentligt överraskad över den hetta med vilken man motsätter sig tanken att vi på detta sätt skulle bereda riksdagen insyn i den här verksamheten liksom vi har eftersträvat att göra det i andra statliga organ.

I en motion år 1972 yrkades från folkpartiets sida att regeringen skulle ta initiativ till en utökning av lekmannastyrelserna för de viktigaste äm-

betsverken så att de stora riksdagspartierna blev representerade i dessa. Centerpartiet motionerade för sitt vidkommande om stärkt lekmaninflytande inom förvaltningen för att garantera medborgerlig insyn och åstadkomma ett mera allmänt demokratiskt inslag i verkställigheten av olika politiska beslut.

Förra veckan beslöt vi om en organisationsförändring när det gäller fiskeristyrelsen. Där föreslog vi att representanter för allmänintresset skulle beredas utrymme i styrelsen. Folkpartiet och centern var med på att vi skulle ha en sådan representation. Den utredning som har utrett jordbruksnämndens organisation och tittat på styrelsesammansättningen har föreslagit att allmänintresset borde företrädas på ett bredare sätt. Man har motiverat det på samma sätt som fru Lundblad här har gjort med den betydelse som denna verksamhet har, inte minst samhällsekonomiskt, de stora summor det här rör sig om och i övrigt det beroende samhället har av den verksamhet som bedrivs inom jordbruksnämndens ram.

Jag tycker att det är konstigt att mot den bakgrunden finna att man säger att här skulle insynen, med representanter exempelvis för riksdagen, skapa så oerhörda problem och så stora praktiska svårigheter. Man har i olika ordalag redovisat vilka problem som riksdagsmän eventuellt skulle kunna stöka till om de fick komma in i jordbruksnämnden.

Vettigare argument mot förslaget måste ni prestera. Det här uppfattar jag mer som svepskäl. Det har tidigare talats så väldigt mycket, inte minst från folkpartiets sida, om risk för korporativa tendenser i samhället när vi släpper in facklig representation i statliga myndigheter. Här vill man utestänga parlamentarisk insyn och överlåta åt facklig representation att hantera det hela. Jag kan inte se logiken i detta handlande.

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är ganska märkligt att jämföra jordbruksministrarnas anförande med de anföranden som alltid brukar komma från en av hans kolleger i ett annat departement när det är fråga om insyn från riksdagens sida i statliga företag av olika slag. Då slår man minsann ifrån sig med händer och fötter, då får vi inte ens komma med på bolagsstämman. Därför tycker jag att ni bör samordna era åsikter i det avseendet. Det kunde låta litet bättre då.

Vad vi vill ha är insyn i dessa styrelser och nämnder. Men vi kan inte förstå vad det skall tjäna till att ändra organisationen när vi har en nämnd som fungerar alldeles utmärkt. Det är en ändring för ändrandets egen skull.

Finns det något fall där jordbruksnämnden misskött sig så att man genom att ändra på en sammansättning som fungerat väl skall äventyra funktionen även i framtiden? Vi har aldrig fått klart för oss vilka allmänintressen det är som man menar och som här skall tillgodoses. Konsumenterna godkänner man inte som representanter för allmänintresset, det är inte nog. Generaldirektören, tillsatt av regeringen, är inte nog.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksprodukter, m. m.*

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Personalrepresentanterna är inte nog. Vad är det som man vill ha egentligen? Riksdagen är inte heller nog.

Dessutom hör det till saken att den som sitter med i jordbruksnämndens styrelse genom sin blotta egenskap av styrelseledamot är skyldig att tillvarata samhällsintresset. Och samhällsintresset och det allmänna intresset måste väl ändå vara precis samma sak.

Vi har faktiskt inte fått något argument som talar för att man skall utöka detta allmänintresse ytterligare. Låt oss veta vilka intressen det är! Skall det vara varenda tänkbar gren av samhällslivet? Ja, då får vi verkligen en helt oanvändbar och inte arbetsförmögen jordbruksnämnd.

Herr ENLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att den här debatten från min sida skulle präglas av någon särskilt stor hetta tycker jag inte är riktigt.

Statsrådets påstående att vårt ställningstagande här skulle innebära att vi vill utestänga parlamentarisk insyn är ganska märkligt när det gäller områden som regering och riksdag nästan i detalj har möjligheter att påverka. Här ligger ingen motsättning mot folkpartiets allmänna önskemål att vidga medborgarnas möjligheter att bevaka allmänintresset och få insyn.

Mitt ställningstagande har i långa stycken också byggt på de remissyttranden som finns redovisade i propositionen. Där har ju anvisats andra möjligheter. Statens pris- och kartellnämnd har sagt att mot bakgrunden av utredningens förslag en särskild delegation i större utsträckning skall företräda staten vid prisöverläggningarna och att den nuvarande intressesammansättningen i styrelsen kan bibehållas. Jordbruksnämnden har sagt att enligt nämndens mening bör samhällets intresse inom nämndens arbetsområde i vanlig ordning komma till uttryck i riksdagens och regeringens beslut och direktiv.

Hur man då kan mena att vårt ställningstagande skulle innebära en ordning där man utestänger politisk insyn och möjligheter till påverkan är för mig helt obegripligt.

Herr KRISTIANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill försäkra jordbruksministern att jag inte heller är upphettad av detta. Jag brukar ta rätt kallt på förändringar och förslag, men jag måste säga att jag reagerar mot det här förslaget.

Och jag reagerar faktiskt också när jordbruksministern efterlyser vettiga argument *mot* systemet. Jag måste säga att jag efterlyser – om jag nu får använda samma uttryckssätt – faktiskt vettiga argument *för* den här förändringen. Några sådana har vi inte fått höra.

Det är i varje fall inget argument för en förändring, att här hanterar man så och så många miljarder, som jordbruksministern sade. Jordbruksministern måste ju ändå veta mer än någon att när det gäller de här miljarderna bestämmer jordbruksministern till sista kronan och öret hur de skall användas – det beslutar inte jordbruksnämnden om. Förhand-

lingsresultatet lämnas över och jordbruksministern bestämmer i avsaknad av "insyn" hur mycket som skall betalas av dessa subventionspengar, vilket nämnden accepterar.

Vad nämnden hanterar i detta sammanhang är ju i första hand de mycket marginella förskjutningar som är föranledda av bl. a. världsmarknadsprisernas förändringar. Där är funktionen inte på något sätt annorlunda, oavsett hur mycket subventioner som går in. De argumenten håller således inte alls.

Sedan undrar jag om inte också jordbruksministern borde se skillnaden mellan en vanlig lekmanstyrelse och denna nämnd. Jag tror det är en ganska väsentlig skillnad, framför allt därför att – som flera talare redan framhållit – verksamheten till syvende og sist är så starkt underordnad den parlamentariska församlingen här.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Till herr Kristiansson vill jag säga att jag har argumenterat med de synpunkter som förts fram i de motioner som folkpartiet och centerpartiet har redovisat när det gällt att förstärka lekmannainflytandet i de statliga verkens styrelser. Det har jag betraktat som vettiga argument i detta sammanhang.

Mot den här argumenteringen för nu herr Kristiansson sin talan. Men jag har fortfarande inte fått, som jag ser det, höra annat än undanflykter varför vi inte skulle ha parlamentarisk insyn också i jordbruksnämndens arbete.

Herr Wachtmeister i Johannishus säger att det låter på ett annat sätt när man diskuterar vissa andra myndigheter. Jag vet inte vilka myndigheter han avser. Men om herr Wachtmeister tycker att det låter bra när moderaterna talar till förmån för lekmannarepresentation i andra sammanhang, låter det då inte lika bra när jag talar till förmån för lekmannarepresentation i det här sammanhanget?

Herr Enlunds argument och för resten också herr Wachtmeisters, att det här har gått så bra förut att vi behöver inte ändra – vad är det för slags argument? Vi kan väl säga om hela den statliga verksamheten i detta avseende, att det är många verk som har skött sina angelägenheter på ett bra sätt innan vi förde in lekmannarepresentation i styrelserna. Men vi har ju den generella uppfattningen att det är viktigt och angeläget att vi vidgar lekmannainsynen och att det är naturligt att verksamheter med stor tyngd och betydelse inte minst för samhällsekonomin blir föremål för direkt insyn från riksdagsledamöternas sida genom exempelvis representation i styrelserna.

Det är ju ändå inte detsamma att man så småningom på riksdagens bord får sig vissa förslag serverade. Och det är väl inte detsamma, hoppas jag riksdagen anser, att jordbruksministern kan få insyn. Det ersätter väl inte den parlamentariska kontakt som man här är angelägen om att få?

De invändningar som gjorts ser jag fortfarande bara som svepskäl.

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

Herr Kristiansson sade att han inte är så upphetsad av detta; det är inte så farligt som det låter. Men varför är han då i sin argumentering så angelägen om att till varje pris motsätta sig den föreslagna ordningen?

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är en väldig skillnad, herr jordbruksminister, när en enskild riksdagsman som representant för skattebetalarna försöker att åtminstone få höra på vad det är som försiggår i en statlig bolagsstyrelse och det som vi här diskuterar. I fallet med bolagsstyrelsen har riksdagen ju ingen insyn alls, men här har vi redan den insynen, här är det allmännas intressen representerade. Jordbruksministern vill tydligen ha helt och hållet parlamentarisk representation, men då blir det ju en stor styrelse som får svårt att arbeta.

I det senaste anförandet lät det på jordbruksministern som om han menade att vi med den organisation som vi nu har och som vi tycker är bra inte har någon insyn. Men som här har påpekats gång på gång har ju riksdagen möjligheter att bereda sig den insynen i jordbrukspolitiken och jordbruksavtalet och i den med jämna mellanrum återkommande översynen av indexregleringen.

Herr KRISTIANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan här inte bemöta jordbruksministerns argument, eftersom han ju sagt att han inte har några egna sådana. Men det skulle vara mycket tacknämligt om jordbruksministern ville avslöja hur stor han har tänkt sig att jordbruksnämnden skall vara för att få ett hyggligt inflytande från samhället, hur han har tänkt sig handläggningen och, til syvende og sidst, delegeringen av ärenden, alltså den rent praktiska utformningen.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag märker att det inte lönar mödan att fortsätta denna debatt så mycket längre. Och självfallet kan jag inte stå här och dra upp riktlinjer i detalj för hur jordbruksnämndens arbete skall bedrivas. Jag har talat om möjligheterna att bereda riksdagen insyn.

Vad beträffar den nuvarande sammansättningen av jordbruksnämnden kan jag väl ändå avslöja att de olika s. k. partsintressena ingalunda har känt sig tillfredsställda med den representation som de f. n. har. Man har tyckt att det har varit övervikt på ena eller andra sidan. Jag menar att det inte minst från utgångspunkten att man skall kunna se hur en sådan här verksamhet påverkar ett viktigt samhällsområde i stort är angeläget med denna insyn från parlamentarikersidan. Det är vad jag hela tiden är ute efter.

Men jag förstår, som sagt, att vi inte kommer varandra närmare genom att fortsätta att argumentera, och därför skall jag nu inte förlänga denna debatt.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Efter detta meningsutbyte om styrelserepresentation vill jag ett ögonblick gå tillbaka till frågan om livsmedelssubventionerna. Jordbruksministern tog inte upp den frågan, och därför skall jag bara helt kort något kommentera vad fru Lundblad anförde.

Till att börja med konstaterar jag då att fru Lundblad och jag har principiellt samma uppfattning i den frågan. Vad vi skiljer oss i är i vilken utsträckning som vi fortsättningsvis skall ha livsmedelssubventioner. Där hävdar jag att de bör ligga kvar i den omfattning som de ursprungligen hade, inte trappas ner. De bör bibehållas till dess vi får ett beslut om vilken prislinje vi skall ha när det gäller jordbrukets produkter.

Fru Lundblad sade att man gick ifrån att subventionera hela prisstegringen på de baslivsmedel där subventionering ifrågakommer. Så har man gjort en omställning av subventioneringen, så att de prisstegringar som görs sker på sådana produkter som är mindre märkbara för främst barnfamiljerna. Det menade hon var bra, och där är vi också överens. Skall man dra ner, så skall man nog göra en sådan omställning som fru Lundblad talade om. Men jag vill också påminna om att livsmedelssubventionerna från början infördes inte därför att man ville införa något slags nytt prissystem för jordbrukets produkter – det var, som jag sade, under utredning – utan av rent politiska grunder. Man ansåg det vara politiskt nyttigt att inte släppa upp livsmedelspriserna i en situation då det förestod mycket stora prisstegringar på livsmedel. Den politiska grund som fanns för att införa subventionerna finns fortfarande kvar. Det talar för att bibehålla dem i den utsträckning de hade från början.

Sedan är det en annan sak att subventionerna, om de får utgå under många år på samma grund, kommer att leda till betydande snedvridningar som måste rättas till. Men innan dess kommer det säkert ett förslag till ny jordbrukspolitik och ny prislinje.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag skall helt kort säga till herr Israelsson att det inte finns skäl att i år, när vi snart kommer att få jordbruksutredningens förslag om en annan prispolitik, ta upp de grundläggande synpunkterna på hela livsmedelssubventionssystemet.

Vad som har skett i år är endast att man i samband med den överenskommelse som senast träffades har fördelat subventionerna mellan de olika livsmedlen så, att de livsmedel som inte är oundgängligen nödvändiga för barnfamiljerna fått de relativt största prisökningarna medan vissa baslivsmedel, t. ex. konsumtionsmjölken, såvitt möjligt hållits utanför prishöjningarna. Jag tycker det är riktigt att gå fram på det sättet. Kostnaderna för livsmedelssubventionerna har ökat år för år. Det därför skäl att vara litet försiktig, så att man inte subventionerar sådana varor som det inte finns sociala skäl att subventionera. Detta är anledningen

Fredagen den
14 maj 1976

*Reglering av
priserna på
jordbruksproduk-
ter, m. m.*

till att man i år inte gått så generellt fram när det gällt att subventionera livsmedel som man gjort tidigare år.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Larsson i Borrby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 150
Nej - 147
Avstår - 1

Mom. 7-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Takman, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Takman.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Israelsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 281
Nej - 15
Avstår - 1

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Fredagen den
14 maj 1976

§ 5 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1975/76:41 med anledning av propositionen 1975/76:132 om skogsstyrelsens organisation, m. m. jämte motioner

Inrikesutskottets betänkande

1975/76:40 med anledning av propositionen 1975/76:172 om vissa pensionsfrågor jämte motion

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare

§ 6 Rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare

Föredrogs inrikesutskottets betänkande 1975/76:41 med anledning av propositionen 1975/76:177 om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare jämte motioner.

I propositionen 1975/76:177 (arbetsmarknadsdepartementet) hade regeringen efter föredragning av fru statsrådet Leijon föreslagit riksdagen att anta ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Enligt lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare är arbetsgivaren skyldig att före den 1 juli 1978 bereda utländsk arbetstagare som har börjat sin första anställning här i landet före den 1 januari 1973 möjlighet till ledighet och lön under viss tid för att delta i svenskundervisning. I propositionen föreslås en lagändring som innebär att arbetsgivarens skyldighet i princip förlängs till den 1 juli 1979 om han har försummat att ge ledighet och lön inom den föreskrivna tiden. Vid sådan försummelse skall berörd arbetstagarorganisation efter arbetstagarens godkännande få besluta om när ledigheten skall börja. Godtar arbetsgivaren inte organisationens beslut skall han kunna väcka talan vid domstol. Intill dess tvisten har prövats skall dock organisationens beslut gälla. Organisationen får sålunda s. k. tolkningsföreträde.

Vidare föreslås att lagen skall gälla även för sådan arbetstagare som

Fredagen den
14 maj 1976

*Rätt till ledighet och
lön vid deltagande i
svenskundervisning
för invandrare*

har blivit svensk medborgare sedan han har påbörjat den undervisning som avses i lagen.”

I detta sammanhang hade behandlats dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:2130 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1975/76:2139 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att ett kollektivt avgiftssystem genomfördes för företagens utgifter för svenskundervisning,

2. att invandrarna vid anställning tillförsäkrades rätten att från första dagen bli informerade om sina rättigheter,

3. att företag, som anställde invandrare som enligt lagen ägde rätt till undervisning, senast inom 30 dagar skulle ha påbörjat densamma,

4. att begränsningen till 160 timmars undervisning för invandrare med vissa förkunskaper avskaffades,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2413 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen – med godkännande av propositionen 1975/76:177 i övrigt – med ändring av regeringens förslag skulle anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare, innebärande

dels att lagen skulle utvidgas till att omfatta invandrare oavsett om de hade svenskt medborgarskap eller ej,

dels att beslutanderätten för facklig organisation om ledighet för deltagande i svenskundervisning och dess förläggning skulle inträda redan från den 1 juli 1976,

dels att arbetsmarknadsstyrelsen fick i uppdrag att vara kontrollinstans och

dels att arbetsgivare som vägrade att verkställa arbetsmarknadsstyrelsens ålägganden skulle dömas till böter med 500 kr. för var och en av de anställda som åläggandet gällde, varvid bötesbeloppet i fortsättningen skulle höjas med 500 kr. för varje anmaning som inte ledde till efterrettelse,

2. att riksdagen beslutade att 7 och 8 §§ skulle upphöra att gälla liksom punkterna 3 d) och e) i övergångsbestämmelserna, samt

1975/76:2414 av herr Siegbahn m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande rätt för svensk medborgare att delta i svenskundervisning att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:2413, yrkandet 1 i denna del, skulle anta 1 § i det genom propositionen 1975/76:177 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet

Fredagen den
14 maj 1976

*Rätt till ledighet och
lön vid deltagande i
svenskundervisning
för invandrare*

och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare,

2. beträffande arbetsgivares upplysningsskyldighet m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2139, yrkandena 2 och 3,

3. beträffande svenskundervisning för utländska sjömän att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2414,

4. beträffande begränsning av undervisningen för invandrare med vissa förkunskaper i svenska att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2139, yrkandet 4,

5. beträffande förlängning av arbetsgivares skyldigheter enligt lagen, m. m. att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:2413, yrkandet 1 i denna del och yrkandet 2, skulle anta propositionens lagförslag såvitt gällde införande av de nya punkterna 6–9 i övergångsbestämmelserna,

6. beträffande lagförslaget i övrigt att riksdagen skulle anta det genom propositionen framlagda förslaget såvitt gällde lagens rubrik och ingress dock med den ändringen att ingressen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

7. beträffande åtgärder för att effektivisera lagen att motionen 1975/76:2130, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

8. beträffande kollektivt avgiftssystem för svenskundervisningen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2139, yrkandet 1.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande rätt för svensk medborgare att delta i svenskundervisning av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2413, yrkandet 1 i denna del, samt med anledning av propositionen 1975/76:177 skulle anta 1 § förslaget till lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare med av reservanten föreslagen lydelse,

2. beträffande arbetsgivares upplysningsskyldighet m. m. av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2139, yrkandena 2 och 3, skulle anta 4 § lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare med av reservanten föreslagen lydelse,

3. beträffande begränsning av undervisningen för invandrare med vissa förkunskaper i svenska av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen skulle bifalla motionen 1975/76:2139, yrkandet 4,

4. beträffande förlängning av arbetsgivares skyldigheter enligt lagen, m. m. av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

Fredagen den
14 maj 1976

*Rätt till ledighet och
lön vid deltagande i
svenskundervisning
för invandrare*

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2413, yrkandet 1 i denna del och yrkandet 2, samt med förklaring att propositionens lagförslag inte kunnat antas i oförändrat skick skulle anta förslaget med den av reservanten föreslagna lydelsen,

5. beträffande lagförslaget i övrigt vid bifall till reservationerna nr 2-4 av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa att riksdagen skulle anta det genom propositionen framlagda förslaget såvitt gällde lagens rubrik och ingress med den ändringen att ingressen skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse,

6. beträffande kollektivt avgiftssystem för svenskundervisningen av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2139, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Under hela efterkrigstiden har invandrarna utgjort en väsentlig del av den arbetskraftsreserv som tillgodosett kapitalets ökade behov av arbetskraft under konjunkturuppgångarna. Invandringen av arbetare har varit en förutsättning för det svenska kapitalets konkurrenskraft och expansion. Samtidigt står det emellertid klart att invandrarna har varit och alltjämt är diskriminerade vad det gäller villkoren i arbetslivet och även socialt och kulturellt. Arbetsköparnas intresse har inskränkt sig till att utnyttja deras arbete, och det sträcker sig inte till att medverka för att tillgodose invandrarnas krav på socialt och kulturellt likaberättigande. Tillämpningen av 1972 års lag om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning bekräftar detta. Många arbetsköpare har illustrerat sin totala avsaknad av socialt ansvar genom att på olika sätt undvika att uppfylla sina skyldigheter enligt lagen. De struntar i den, de låter bli att informera invandrarna, de försöker förlägga svenskundervisningen till omöjliga tider, de försöker köpa sig fria och de söker förvägra invandrarna deras rättigheter.

I lagen från 1972 föreskrevs att arbetsköparna var skyldiga att före den 1 juli 1978 möjliggöra för de invandrare som varit anställda före 1973 att få ledighet och lön för svenskundervisning. Det står redan i dag klart att arbetsköparna inte kommer att ha fullgjort denna skyldighet till utsatt datum, varför regeringen föreslår en förlängning fram till utgången av juni 1979. Man måste säga att det är en mild behandling av lagbrytare. Förslaget i propositionen om en förlängning av tiden för fullgörandet av arbetsköparnas skyldighet måste ses som en eftergift åt den försumlighet de har visat. Det är uppenbart att denna försumlighet i stället borde motivera en skärpning av lagstiftningen för att riksdagens intentioner skall uppfyllas.

I reservationen 1 föreslår vpk en utvidgning av den grupp som skall

ha rätt till denna undervisning. Vi anser att lagen bör omfatta alla invandrare, oavsett om de har svenskt medborgarskap eller inte. Denna fråga har ganska stor betydelse när det gäller nordiska invandrare, naturligtvis framför allt de finländska. Det kommer också att bli en kortare kvalifikationstid för svenskt medborgarskap än vad som gällt hittills, och därför är det angeläget att även dessa invandrare får möjlighet till svenskundervisning.

Kriteriet för om det skall föreligga rätt till språkundervisning bör vara de språkkunskaper invandrarna har och inte vilket medborgarskap de råkar ha.

I reservationen 2 tar vi upp bestämmelsen att undervisningen skall påbörjas senast 60 dagar efter anställningen. Vi anser att denna bestämmelse ger företagen en möjlighet att smita ifrån sina skyldigheter; de kan anställa invandrare för kortare tid än 60 dagar, och de slipper därmed ifrån sin skyldighet.

Vi föreslår att denna tid förkortas till 30 dagar. Dessutom anser vi att invandrarna omedelbart skall informeras om sina rättigheter. Med *omedelbart* avser vi direkt i samband med anställningen.

I reservationen 3 tar vi upp frågan om begränsning av undervisningen för invandrare med vissa förkunskaper i svenska. Undervisningstiden är maximalt 240 timmar. Invandrare som har vissa förkunskaper får emellertid bara 160 timmars undervisning. Det är svårt att avgöra vilka som äger rätt till 240 timmars undervisning och vilka som eventuellt skall ha en förkortad undervisning. Det kan endast invandraren själv avgöra. Vi tycker dessutom att timantalet är så pass litet att någon begränsning inte bör komma i fråga.

I reservationen 4 tar vi upp påföljdssystemet för den händelse lagen inte efterlevs. Lagen om invandrarnas rätt till ledighet och lön för svenskundervisning är avsedd som en tvingande lag. Därför bör i lagen också införas ett påföljdssystem, som gör det omöjligt för arbetsköparna att undandra sig sina skyldigheter. Påföljden bör vara böter som utgår med ett kontinuerligt stigande belopp. Vi har föreslagit att böterna vid första anmodan skall uppgå till 500 kr. Vid nästa anmodan 30 dagar senare skall beloppet ökas med 500 kr. Enligt vår mening skall invandraren ha kvar sin rätt till undervisning, och lagen skall således inte sluta gälla vid ett visst datum. När kammaren debatterar lagar hör man ofta att det måste bli en påföljd, om någon bryter mot en lag, för annars fungerar den ju inte. Man kan tänka sig vilken betydelse det har om man förbjuder t. ex. parkering utan att ha några parkeringsböter. Men systemet med påföljd gäller tydligen inte den här lagen, utan här förlänger man i stället lagen för att de som har varit försumliga skall få ytterligare en chans. När detta datum i sin tur överskrids är vederbörande strängt taget befriad från skyldigheterna.

Invandrarna är i stor utsträckning hänvisade till tunga, smutsiga och dåligt betalda arbeten. Det är också invandrarna som först kommer i farozonen när det är ont om arbete. Det är bra att det finns en lag som

Fredagen den
14 maj 1976

*Rätt till ledighet och
lön vid deltagande i
svenskundervisning
för invandrare*

ger 240 timmars undervisning på betald arbetstid, men när det blir ont om arbete kan det här ha en dålig effekt för invandrarna. Arbetsköparna ser detta bara som en utgift bland andra, och för att komma ifrån den utgift som det innebär för dem att betala 240 timmars svenskundervisning anställer de inte invandrare. En egentligen mycket bra lag har alltså fått en delvis motsatt effekt.

Ett sätt att lösa problemet är att man inför ett kollektivt avgiftssystem för att betala svenskundervisningen. Det skulle hindra att företagen av ekonomiska skäl avstår från att anställa invandrare som inte talar svenska.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till alla de sex reservationer som är fogade till betänkandet.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! År 1972 antog riksdagen lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare. Lagen trädde i kraft den 1 juli 1973, och den omfattade då invandrare som fick sin första anställning i Sverige efter 1972 års utgång. Vid två tillfällen senare har riksdagen med stor majoritet beslutat att vidga lagen.

I början av innevarande år väckte folkpartiet en motion med krav på åtgärder för att effektivisera lagen. Och när man nu i en proposition väckt förslag om förbättringar och kompletteringar av gällande bestämmelser, har detta hälsats med tillfredsställelse från många håll. Det har också tagit sig uttryck i att med anledning av propositionen avlämnats endast två motioner och att det vid utskottsbehandlingen uppstått en mycket stor enighet om att anta de föreslagna ändringarna.

Det är bara vpk som med stöd av sina partimotioner har anmält avvikande meningar. Jag skall inte kommentera herr Olssons i Stockholm anförande på alla punkter där vpk har reservationer utan bara ta upp ett par detaljer som han avslutade sitt anförande med.

Först en kommentar till det krav som framförts i en av vpk:s reservationer på att AMS skulle vara kontrollmyndighet. Där har majoriteten i utskottet sagt att vi finner det orimligt att arbetsmarknadsstyrelsen skall belastas med ytterligare arbetsuppgifter. De informationer vi vid olika tillfällen fått från arbetsmarknadsverkets ledning har gjort alldeles klart att det stora bekymret är att man har för litet personal för att klara de arbetsuppgifter som arbetsmarknadsverket redan har sig pålagda. Då finner vi det som sagt orimligt att lägga på ytterligare arbetsuppgifter.

Herr Olsson i Stockholm talade om värdet av kollektiva avgifter, som vpk har föreslagit. Han menade att det skulle innebära att invandrarna inte blir diskriminerade. Jag har med intresse läst motion 2139 på nytt inför dagens debatt, och jag har konstaterat att i motionen säger man klart precis detsamma som herr Olsson framfört i sitt anförande, nämligen att ett sätt att se till att invandrare inte blir diskriminerade är att införa kollektiva avgifter från företagen till svenskundervisning. Jag har tolkat det så att man vid nyanställning av personer, oavsett om det gäller in-

vandrare som inte kan svenska eller om det gäller den andra gruppen, till en central pott skulle samla in pengar. Det skulle liksom inte diskriminera de invandrare som inte kan svenska.

Men i reservationen 6 säger man: "Arbetsgivare, som har eller tidigare haft anställda invandrare, bör debiteras en särskild avgift för att täcka undervisningskostnaderna." Där har man alltså markerat en avgränsning som inte framgår av motionen och inte heller av herr Olssons anförande.

Jag skall inte ta upp fler detaljer, men jag tror det vore värdefullt med ett klarläggande på den här punkten.

I övrigt, herr talman, vill jag med dessa kommentarer yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Förslaget om kollektiva avgifter är tänkt så att en avgift skall tas ut av samtliga företag, och att man sedan skall kunna bestrida utgifterna för undervisningen. Detta står klart i reservationen. Så är det tänkt även i motionen, och om den är otydlig får jag väl ta på mig det eftersom jag författat den.

Den andra punkten, om särskilda avgifter, rör dem som tidigare haft invandrare anställda. Det kan vara svårt att få systemet att fungera retroaktivt. Det har nu fungerat en tid på det sättet att varje företagare helt och hållet svarar för kostnaderna via lönen. Vi menar att om man i stället hade en kollektiv avgift så skulle inte invandrarna bli diskriminerade vid anställningstillfället.

I utskottsbetänkandet anføres att det kan förekomma svårigheter med påbörjad utbildning, några har redan bestridit kostnaderna för utbildningen. Det finns sådana övergångsproblem, och vi har en delvis annan skrivning i reservationen för att klara denna avgränsning.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 41 mom. 1 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Rätt till ledighet och
lön vid deltagande i
svenskundervisning
för invandrare*

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den-
na omröstning gav följande resultat:

Ja - 285

Nej - 15

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 41 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den-
na omröstning gav följande resultat:

Ja - 283

Nej - 15

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 41 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 284

Nej – 15

Mom. 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 7 Föredrogs

Civilutskottets betänkande

1975/76:27 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Ändringar i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:52 med anledning av riksdagens förvaltningsstyrelsens förslag (1975/76:22) till vissa ändringar i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter jämte motion.

Riksdagens förvaltningsstyrelse beslöt den 27 maj 1975 att tillsätta en kommitté för översyn av riksdagsledamöternas pensioner. Kommittén fick i uppdrag att bl. a. lägga fram förslag om anpassning av pensionsförmåncerna till den beslutade sänkningen av pensionsåldern inom den allmänna försäkringen. Kommittén hade i en den 26 mars 1976 dagtecknad framställning föreslagit vissa ändringar i reglerna om egenpension och avgångsersättning enligt ersättningsstadgan (1971:1197) för riksdagens ledamöter.

I detta betänkande behandlades förvaltningsstyrelsens förslag 1975/76:22, vari hemställts att riksdagen skulle

1. anta det i bilaga till kommitténs framställning framlagda förslaget till lag om ändring i ersättningsstadgan (1971:1197) för riksdagens ledamöter,

2. besluta att uppdraga åt förvaltningsstyrelsen att fastställa procent-satsen för riksdagspensionen efter 65 års ålder samt

3. i övrigt godta de riktlinjer för tillämpningen av ersättningsstadgan som kommittén i sin framställning rekommenderat.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1975/76:2537 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen med godkännande

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Ändringar i
ersättningsstadgan
för riksdagens
ledamöter*

Fredagen den
14 maj 1976

*Ändringar i
ersättningsstadgan
för riksdagens
ledamöter*

i övrigt av förvaltningsstyrelsens förslag beslutade avslå de i 24 § ersättningsstadgan föreslagna förändringarna av reglerna för avgångsersättning.

Utskottet hemställde
att riksdagen med anledning av förvaltningsstyrelsens förslag 1975/76:22 skulle

1. med avslag på motionen 1975/76:2537 anta det framlagda förslaget till lag om ändring i ersättningsstadgan (1971:1197) för riksdagens ledamöter.
2. i övrigt godta de riktlinjer för tillämpningen av ersättningsstadgan som kommittén rekommenderat i sin framställning.

Reservation hade avgivits av herr Måbrink (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av förvaltningsstyrelsens förslag 1975/76:22 skulle med bifall till motionen 1975/76:2537 anta det framlagda förslaget till lag om ändring i ersättningsstadgan (1971:1197) för riksdagens ledamöter utom vad avsåg ändring av 24 §.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det förhållandet att riksdagens ledamöter själva beslutar om sina egna villkor skiljer sig från praxis på arbetsmarknaden i övrigt. Där föregås som bekant varje förbättring av hårda förhandlingar och hård kamp. Det är med hänsyn härtill viktigt att riksdagens ledamöter inte tillförsäkras sig förmåner som andra anställda inte kan påräkna.

De förslag vi nu har att ta ställning till är enligt vänsterpartiet kommunisterna av sådan art att de för vanliga löntagare måste te sig omotiverat förmånliga.

En fördubbling av avgångsersättningens storlek föreslås och därtill att åldersgränsen 40 år för erhållande av helt avgångsvederlag slopas. Detta gör det fullt möjligt att en ledamot kan ha fullgjort sex riksdagsår innan vederbörande har uppnått 30 års ålder. Ledamoten kan återgå till sitt tidigare yrke med en hel årslön på fickan när mandattiden är slut. Detta bör jämföras med de nog så rigorösa bestämmelser som gäller för avgångsbidrag till arbetare som mister sin anställning, exempelvis vid företagsnedläggningar.

Förvaltningsstyrelsen åberopar den förkortade "varseltiden", som följer av att valresultatet blir avgörande för riksdagens sammansättning redan samma höst. Men detta kan inte utgöra skäl för att fördubbla avgångsersättningen från sex till tolv månadsarvoden. Det kan ännu mindre utgöra skäl för att slopa bestämmelsen att ledamot skall ha uppnått 40 års ålder för att erhålla hel avgångsersättning.

Det kan inte allmänt hävdas att en riksdagsledamot har större svårigheter att få anställning efter mandattidens slut än vad som gäller vid en företagsnedläggning. Tvärtom är det säkert så att många ledamöter

under mandattiden behåller anknytningen till tidigare verksamhet.

Särskilda svårigheter kan föreligga för äldre ledamöter med lång riksdagsverksamhet. Men det är att märka att avgångsersättningen inte är till för dessa. För dem gäller pensionsvillkoren, medan avgångsersättning utgår till ledamöter som inte är berättigade till pension.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi vid tidigare tillfällen anfört att ersättning och förmåner för riksdagens ledamöter bör stå i relation till vad som gäller för andra anställda. Det är med hänsyn till denna uppfattning vi yrkat avslag på förvaltningsstyrelsens förslag till kraftig förbättring av avgångsersättningen.

Konstitutionsutskottet avstår från att argumentera i frågan. Man bara tillstyrker förvaltningsstyrelsens förslag och avstyrker motionen. Detta är nog så betecknande. Det är en het potatis som man inte gärna rör vid. Särskilt het bör den vara för socialdemokratiska riksdagsledamöter invalda på arbetarröster.

I en reservation till utskottets betänkande fullföljer herr Mårbrink motionsyrkandet om avslag på de föreslagna förändringarna rörande reglerna för avgångsersättning. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Låt mig slutligen framhålla att det är angeläget att förbättra villkoren för dem som måste byta jobb. Men den mest angelägna uppgiften kan inte vara att riksdagsledamöter tillförsäkras sig en årslön i avgångsersättning. Problemen för andra grupper på arbetsmarknaden är betydligt angelägnare.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Till grund för konstitutionsutskottets betänkande i detta ärende ligger ett förslag från en kommitté som förvaltningsstyrelsen har tillsatt. Detta förslag är enhälligt. Det tillstyrkes av en lika enhällig förvaltningsstyrelse. Konstitutionsutskottet följer i sak kommitténs förslag. Det finns vissa frågor som denna kommitté ännu inte har hunnit behandla. Av den anledningen önskar vi skjuta upp behandlingen av vissa motioner till 1976/77 års riksmöte för att avvakta kommitténs förslag i dessa frågor.

När det gäller det spörsmål som herr Berndtson tog upp i sitt anförande vill jag erinra om att riksdagsåret har lagts om. Det börjar som bekant 15 dagar efter nyvalet medan det tidigare kom först några månader efter valet. Den som blev utslagen i valet kunde då sitta kvar här i riksdagen under höstmånaderna. Med de regler som nu finns fick han, om han erhöll ersättning för tre månader, ett vederlag t. o. m. mars månads utgång.

Skulle det förslag som finns i reservationen bifallas av riksdagen, innebär det under förutsättning att det gamla mandatet slocknar ut först i oktober månad, att vederbörande kommer att få ersättning fram t. o. m. januari månads utgång. Reellt sett innebär detta en försämring i avgångsersättningen med två månadersersättningar.

Det förslag som förvaltningsstyrelsen har lagt fram och som konsti-

tutionsutskottet tillstyrker innebär reellt sett en ökning av avgångsersättningen med en månadsersättning. För dem som får den maximala ersättningen, alltså tolv månadsarvodet, innebär reellt sett förvaltningsstyrelsens förslag en ökning av månadsersättningen med tre månader.

Man kan alltid diskutera om detta är riktigt eller inte, men det finns i detta den tanken att man vid nomineringar och val inte skall behöva räkna med att man nödvändigtvis måste åternominera eller återvälja någon därför att vederbörande annars råkar i en besvärlig ekonomisk situation:

Vad slutligen gäller den omständigheten att konstitutionsutskottet inte har skrivit någonting på den här punkten sammanfaller det med den praxis som råder inom utskottet, nämligen att om vi ansluter oss till ett förslag så upprepar vi inte det argument som har funnits för detta förslag.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan påpekar det som också jag anfört, nämligen att förvaltningsstyrelsen hade åberopat att varseltiden blir kortare genom att riksdagsåret är omlagt. Nu är det framför allt inte av hänsyn till det som en justering görs. Det blir enligt förslaget en fördubbling av avgångsersättningen och det är betydligt mer än ersättning för den förändring som inträder. Även med den situation som skulle uppstå genom ett bifall till vpk:s förslag måste man säga att riksdagsledamoten fortfarande skulle vara gynnad i förhållande till andra kategorier på arbetsmarknaden.

Jag vill erinra om bestämmelserna för avgångsvederlag på arbetsmarknaden i övrigt. Den arbetstagare som mister sin anställning på grund av att företaget läggs ner eller minskar driften kan få avgångsbidrag. Vederbörande måste då ha fyllt 40 år och måste ha varit anställd i företaget under minst fem år samt ha uppnått en sådan ålder att anställningsår och levnadsår tillsammans uppgår till 50 år, som det står i bestämmelserna, t. ex. 40 levnadsår och 10 anställningsår. Sedan finns det regler för storleken på avgångsbidraget.

Jag har försökt att göra en generös tolkning av situationen för en arbetare som blir utan arbete genom företagsnedläggning. Om jag förutsätter att han har fyllt 40 år och varit anställd i 10 år och alltså tillsammans har 50 år, får han 10 x 100 i s. k. A-belopp, alltså 1 000 kr. Han kan också få B-belopp, och jag har räknat med det högsta beloppet, dvs. 6 000 kr., men detta kan vara osäkert, eftersom det är beroende av ålder. Jag kan vidare anta att han får det högsta B-beloppet för långvarig arbetslöshet, som kan vara 3 000 kr. Jag kommer då fram till totalt 10 000 kr. Jämför då det beloppet med en riksdagsledamots 87 000 kr. efter sex riksdagsår och vid betydligt lägre ålder.

Jag menar alltså, herr Johansson, att denna omläggning av riksdagsåret inte motiverar en fördubbling av avgångsvederlaget för riksdagsledamö-

ter, och den motiverar framför allt inte att slopa regeln om uppnådda 40 år.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig med hänsyn till framtida diskussioner i dessa frågor endast slå fast att ingen riksdagsledamot är anställd här.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Måbrink, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 52 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Måbrink.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	273
Nej	–	15
Avstår	–	4

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Sjukfrånvaron i arbetslivet

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1975/76:41 med anledning av motioner om en utredning av sjukfrånvaron i arbetslivet.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:557 av herr Wachtmeister i Staffanstorp (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att utredningen om sjukfrånvaron fick vidgade direktiv i enlighet med vad som i motionen anförts, och

1975/76:2004 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillsattes med uppgift att kartlägga de bakomliggande orsakerna till den höga sjukfrånvaron samt avge förslag till åtgärder för att nedbringa denna.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Sjukfrånvaron i
arbetslivet*

Fredagen den
14 maj 1976

*Sjukfrånvaron i
arbetslivet*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:557 och 1975/76:2004.

Reservation hade avgivits av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:557 och 1975/76:2004 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Mycket kort skall jag motivera den reservation som fogats till det aktuella utskottsbetänkandet. Jag skall också, herr talman, försöka undvika att formulera mig så spetsigt att jag drar i gång någon debatt här – det kanske inte vore så populärt med tanke på den arbetsbörda som riksdagen f. n. har.

I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 41 behandlas motioner som gäller frågan om sjukfrånvaron i arbetslivet, och reservationen bär herr Ringabys och mitt namn. Vi yrkar att riksdagen, mot bakgrund av den oroande ökningen av sjukfrånvaron i arbetslivet och de konstateranden som gjorts av LO:s och SAF:s medicinska experter, tillsätter en parlamentariskt sammansatt kommitté som skall kartlägga orsakerna till sjukfrånvaron.

När man tar upp den här frågan om den snabbt ökande sjukfrånvaron så menar en del att man därmed misstänkliggör de sjukskrivna. Man skulle alltså vara inne på temat att det här rör sig om ett okynnessjukskrivande. Så är naturligtvis inte fallet. Däremot anser vi det vara ytterst angeläget att få den här frågan ordentligt utredd. Den är viktig för alla parter – för de sjukskrivna, för arbetarna, för tjänstemännen, för företagarna och för samhället i stort. Sjukfrånvaron drabbar alla kategorier.

Sjukfrånvaron, som enligt statistiska beräkningar omfattar ca 400 000 arbetstagare per dag, slår inte endast hårt mot produktionen utan drabbar naturligtvis i mycket hög grad de arbetskamrater som måste klara de arbetsuppgifter som den sjukfrånvarande har att sköta.

Inte minst inom sjukvården har man stora problem på grund av sjukfrånvaron. Vad beror den på? Kanske är anledningen den att det är ett tungt arbete. Kanske är anledningen att det finns för få deltidstjänster. Kanske är stressfaktorerna för påfrestande. Det vore ett samhällsintresse att få svar på dessa och liknande frågor.

Utskottet hänvisar i sin avslagsskrivning till yrkesskadestatistikutredningen, som fått tilläggsdirektiv att kartlägga dessa orsaker. I och för sig är det väl ett lovvärt initiativ, men det är absolut inte tillräckligt. En tjänstemannautredning tar ju inget politiskt ansvar. Herr Ringaby och jag yrkar därför att en parlamentariskt tillsatt kommitté skall få denna uppgift, vilket är i enlighet med den moderata partimotionen.

Jag beklagar att inte utskottet velat följa vår linje, även om i varje fall ett partis representanter i utskottet flaggade med intresse för våra synpunkter.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som är fogad till betänkandet.

I detta anförande instämde herrar Ringaby (m) och Wachtmeister i Staffanstorp (m).

Herr MARCUSSON (s):

Herr talman! Herr Fridolfsson var ju föredömligt kortfattad, och jag skall försöka fatta mig ungefär lika kort.

Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 41 behandlar två motionsyrkanden som i stort sett går ut på samma sak, nämligen att man begär tillsättande av en parlamentariskt sammansatt kommitté som skall kartlägga orsakerna till sjukfrånvaron och framlägga förslag till åtgärder för att minska frånvaron. Båda motionerna är väckta av moderata samlingspartiet. Det är dels en partimotion och dels en motion av herr Wachtmeister i Staffanstorp. En liknande motion av herr Bohman m. fl. behandlades i fjol av socialutskottet, varefter riksdagen avslog motionen med 260 röster mot 43.

Sjukfrånvaron i arbetslivet har sedan länge blivit uppmärksammas av arbetsmarknadens parter. År 1971 tillsattes en kommitté, som 1973 slutförde en utredning i ämnet. Kommittén konstaterade att det inte finns någon enhetlig frånvaroregistrering i landet och att det i första hand krävs forskning om man vill engagera sig i frånvaroproblemet.

I april 1974 överlämnades utredningen till arbetarskyddsfonden med begäran att fonden skall uppmärksamma frånvaron i arbetslivet som ett högprioriterat område för forskning.

En styrgrupp för denna forskning har tillsatts bestående av ledamöter från Arbetarskyddsfonden, SAF, LO och TCO. Den kallar sig för styrgruppen för sjukfrånvarofrågor.

Forskningen har nu varit i gång sedan mer än ett år, men på grund av problemens omfattning kommer det givetvis att ta tid innan gruppen kan få fram klarläggande uppgifter beträffande sjukfrånvaron och föreslå åtgärder.

Forskarna pekar bl. a. på att arbetsmiljöförhållanden av generell natur är viktiga i samband med studium av frånvaron. Bland de företag som till att börja med ingår i undersökningen kan jag nämna tre: Bofors, SAAB-SCANIA och Sandvikens jernverk.

Utskottet säger i sitt betänkande att arbetsmarknadsministern tillsammans med arbetarskyddsfonden och arbetarskyddsstyrelsen inbjudit olika myndigheter och institutioner jämte arbetsmarknadens parter till en konferens i syfte att få en överblick av det arbete som pågår på olika håll och få synpunkter på vilka nya initiativ som kan behövas. Konferensen har redan hållits, det var så sent som i förrgår, så jag kan inte uttala mig om vad man har fått ut av den.

Styrgruppen för sjukfrånvarofrågor kommer i höst att anordna en stor konferens, preliminärt den 13 eller 14 oktober. Där kommer förutom

styrgruppen bl. a. arbetsmarknadsorganisationerna, olika institutioner, forskare och riksförsäkringsverket att delta.

Herr talman! Som framgår av det jag här relaterat är det så mycket forskning och utredning på gång inom sjukfrånvaroområdet att motionerna med reservationen inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Inte heller det som herr Fridolfsson här anförde har gett belägg för att det bör vidtagas några ytterligare åtgärder.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Moderata samlingspartiets talesman herr Fridolfsson började sitt anförande med att säga att han skulle försöka avstå från att spetsa till det här, avstå från att föra en sakdebatt i frågan. Jag kan inte ge samma löfte.

Det är ju inte utan att man blir litet förvånad när arbetsköparnas främsta representanter i riksdagen ställer krav på att ökad sjukfrånvaro i arbetslivet skall undersökas och utredas av en parlamentariskt sammansatt kommitté som efter utfört arbete också skall lägga fram förslag till åtgärder för att nedbringa sjukfrånvaron.

Vad är det egentligen som moderata samlingspartiet vill ha utrett och vad är det för förslag man förväntar sig att denna kommitté så småningom skall lägga fram för att minska sjukfrånvaron?

Är det monotonin i arbetslivet? Är det ackordshetsen och stressen? Vill man utreda det ständigt ökade arbetstempot? Är det skiftarbete och arbete på obekvämt arbetstid som skall utredas? Eller är det förekomsten av mer eller mindre systematiskt iscensatt övertidsarbete på både nätter och helger, med ständiga krav från arbetsköparhåll på dispens från bestämmelserna i arbetstidslagen?

Vill moderaterna se på det ständigt ökade kravet på effektivitet hos de anställda? Kan det vara en av de faktorer som ökar sjukfrånvaron, att människorna helt enkelt upplever nuvarande produktionsprocess som omänsklig och tvingas till sjukskrivningar?

Är det arbetsmiljön som kan vara orsak till ökad sjukfrånvaro, alltså att de anställda upplever sin arbetsplats som outhärdlig och känner det som ett nödvändigt ont att gå till arbetet?

Är det möjligen arbetstidsfrågorna som skall utredas, om det föreligger ett behov av kortare arbetsdag och om arbetarna är i behov av längre semester?

Är det löneformerna, prestationslöner kontra månadslöner, som kan vara en av orsakerna? Det lär väl vara känt även för moderata samlingspartiet att dessa frågor är av stor vikt. Det har de senaste årens omfattande strejker visat – bl. a. gruvstrejken och skogsarbetarstrejken, hamnarbetarstrejken m. fl. – som alla har gällt att få slut på jäktet, att slopa ackordssystemet och att gå över till fasta löner.

Eller är det möjligen så att arbetarna får alldeles för liten del av produktionsresultatet, att de har för låga löner och därför tvingas till dub-

belarbete för att klara sin ekonomi? Är det det som skapar stora problem för familjerna och därmed också drar med sig ökad sjukskrivning? Är det det som man från moderat håll vill utreda?

Är det oron och otryggheten, rädslan för att bli arbetslös eller omplacerad till sämre betalt jobb, att bli utslagen och klassad som icke önskvärd – en känsla som allt fler arbetare grips av i dagens samhälle – som moderaterna vill ha utredda? Om det vore så, skulle motionsyrkandena om utredning och tillsättande av en kommitté med uppgift att framlägga förslag till åtgärder för att råda bot på sjukfrånvaron i arbetslivet bifallas. Men då måste direktiven för en sådan utredning strikt ta sikte på alla de problem som den kapitalistiska produktionsordningen är förknippad med.

Men det har naturligtvis aldrig varit moderaternas mening att så skall ske. Det framgår klart av den utredning som tidningen Arbetsgivaren har gjort för SAF:s räkning – en tidning som torde stå moderata samlingspartiet mycket nära. SAF är f. ö. representerad här i riksdagen just av moderata samlingspartiet. Och vilket annat parti skulle det kunna vara?

SIFO har åt SAF gjort ett beställningsarbete som är en uppföljning av de moderatmotioner som nu behandlas. Därvid har SIFO kommit fram till att den höjda sjukpenningen är en av grundorsakerna till den ökade sjukfrånvaron. Utredarna har också funnit att dåliga och riskfyllda arbetsplatser inte spelar någon större roll. Smutsiga, dragiga och bullriga arbetsmiljöer saknar enligt SIFO betydelse i sammanhanget. Utredarna har också kommit fram till att det, särskilt bland de yngre arbetarna, är bristande arbetsmoral som orsakar ökad sjukfrånvaro.

I ett diagram har SIFO i procent redovisat orsakerna till sjukfrånvaron, och det diagrammet är värt att återge i sin helhet. Det något över 1 000 tillfrågade har svarat så här:

1. Stress i jobbet, jäkt – 48 %
2. Sjukpenningssystemet, kostar så litet att vara borta – 40 %
3. Bristande intresse för jobbet, ingen ansvarskänsla – 17 %
4. Lätt att vara borta, behövs inte läkarintyg förrän efter sju dagar – 17 %
5. Arbetsmoralen, folk saknar plikt-känsla – 12 %
6. Arbetsmiljön, smutsiga, dragiga, bullriga arbetsplatser – 10 %
7. Sjukdomar, epidemier – 7 %
8. Trötta människor, långa arbetsdagar, långa resor – 5 %
9. Tveksam, vet ej – 5 %
10. Ingen hemhjälp, sjuka barn – 4 %
11. Ekonomiska möjligheter att vara hemma, skattepolitiken – 3 %
12. Annat – 3 %

Jag skall inte närmare gå in på någon värdering av detta SIFOS mäs-terverk. Klart är att SAF måste känna sig mycket nöjd med det resultat som redovisats. Det var ett beställningsarbete – uppdragsgivaren har fått det önskade resultatet. Det borde följdriktigt tillgodose också moderata

Fredagen den
14 maj 1976

*Sjukfrånvaron i
arbetslivet*

samlingspartiets önskemål.

Lägger man samman punkterna 2 och 4, som rör sjukkassan, kommer man fram till att 57 % av de tillfrågade ansåg att sjukreformen var orsak till den ökade sjukfrånvaron. Lägger man därtill de 17 % som hänvisar till bristande intresse för jobbet och de 12 % som anser att frånvaron beror på bristande arbetsmoral, kommer man fram till att 86 % anser att bortovaron beror på arbetarna själva; det är endast 7 % som anser att sjukfrånvaron beror på sjukdom – i sanning ett verkligt mästerverk.

Utredarna har också lämnat anvisningar till åtgärder mot sjukfrånvaron. I första hand bör kontrollen från sjukkassan av de sjukskrivna skärpas, säger man. Man säger också att man kanske bör sänka arbetstakten, även om det är mera tveksamt.

Är det möjligen ett sådant resultat som moderaterna väntar sig av den tilltänkta kommittén? Är det sjukpenningens storlek som man från moderat håll vill komma åt? Misstanken är inte obefogad. SAF-direktören Faxén har i ett anförande inför Skattebetalarnas förening – f. ö. en samling av de människor som procentuellt sett betalar minst skatt här i landet – gjort häftiga utfall mot handikappade, pensionärer och sjuka. Låt mig citera LO-tidningen nr 14, där man återger vad han sagt:

”De som försörjs via de offentliga socialförsäkringarna, dvs. pensionärer, sjuka, arbetslösa och andra liknande grupper skall – – – hållas på en markant lägre levnadsnivå än andra. Den ekonomiska skillnaden mellan dessa grupper och de som är ’aktiva’ skall vara klar, påtaglig och synlig för alla. Denna skillnad måste finnas, oberoende av orsaken till att den enskilde inte arbetar.”

Svenska arbetsgivareföreningen har tillfrågats om föreningen står bakom detta uttalande. Curt-Steffan Giesecke har svarat att SAF inte vill åstadkomma någon sänkning av standarden för de handikappade. Men han stöder Faxén när det gäller sjuka och andra understödstagare. Enligt LO-tidningen nr 14 säger SAF-chefen följande: ”Ingen kan bestrida att det finns sjukdomstillstånd som självklart hindrar patienten från att arbeta. Men vid sidan av dessa fall finns det ett ganska brett skikt, där den medicinska bedömningen måste bli flytande eller osäker, där med andra ord valet mellan arbete och sjukskrivning i realiteten ligger hos individen själv. Det är angeläget att den som då väljer ett arbete också får en högre inkomst än om han valt att avstå från arbete.”

Jag är övertygad om att denna mening delas av den överväldigande delen av moderata samlingspartiets ledamöter här i riksdagen, även om de strax före ett val naturligtvis inte deklarerar det. Man kan då på goda grunder dra den slutsatsen att det är sjukpenningen som moderata samlingspartiet är ute efter. Man vill vrida klockan tillbaka och återinföra det förhållande som tidigare rådde, dvs. då arbetarna av ekonomiska skäl tvingades gå till arbetet även om de var sjuka. Den gamla högerns reaktionära syn på arbetarnas problem har inte på något sätt förändrats.

Jag instämmer i avslagsyrkandet på reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag ber talmannen och kammarens ledamöter om ursäkt, men jag kan inte underlåta att replikera herr Hallgren även om 12-tåget hinner gå.

Herr Hallgren presenterade en rad tänkbara anledningar till sjukfrånvaroökningen på arbetsmarknaden. Han ställde ett dussintal frågor till oss reservanter och frågade om moderata samlingspartiet ville utreda bl. a. följande skäl till sjukfrånvaro: monotoni, stress, övertidsarbete, arbetsmiljö, oro, otrygghet etc. Allt detta skall givetvis vara med i utredningen. Allt det som herr Hallgren nämnde, hela den långa katalog han presenterade som tänkbara skäl till sjukfrånvaro på arbetsmarknaden, skall vara med i utredningen. Och utredningen skall inte bara gälla de enskilda företagen; den skall gälla de statliga företagen, gruvorna uppe i norr, den offentliga sektorn – den skall gälla över hela fältet.

Den här frågan intresserar inte bara företagsamheten och dem som har huvudansvaret för produktionen här i landet – arbetsköparna, som kommunisterna vill rubricera företagarna. Denna utredning är intressant och bra för alla parter: för arbetarna, för tjänstemännen, för företagsamheten och för landet i stort.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det är klart att herr Fridolfsson inte berör SAF:s utredning, och moderaterna vill väl inte bli sammankopplade med SAF allra minst strax före ett val.

Det var roligt att herr Fridolfsson deklarerade att alla de frågor som jag redovisade skulle bli föremål för en utredning och att det kan tänkas att de är orsak till en ökad frånvaro på grund av sjukskrivning. Jag hoppas bara att moderata samlingspartiet står för denna deklaration även efter valet. Det finns motionsyrkanden som talar ett annat språk. Vi får tillfälle att återkomma till dessa saker.

Det är svårt för moderaterna att undgå att bli sammankopplade med Arbetsgivareföreningens agerande. I tidningen Arbetsgivaren upprepas ständigt de borgerligas krav och speciellt då moderaternas krav. Vad den tidningen skriver i frågor som rör arbetslagstiftningen och skattepolitiken är ett genljud av moderaternas krav i riksdagen. Moderaterna kan därför inte bli fria från den sammankopplingen, och dessutom är Arbetsgivareföreningen representerad här i riksdagen genom moderata samlingspartiet.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har begärt en allsidigt sammansatt kommitté, som skall kartlägga orsakerna till den höga sjukfrånvaron och framlägga förslag till åtgärder för att minska frånvaron. Det är det vi har begärt – ingenting annat.

Fredagen den
14 maj 1976

*Sjukfrånvaron i
arbetslivet*

Herr MARCUSSON (s):

Herr talman! Varför skall man behöva tillsätta ytterligare en utredning, herr Fridolfsson, när det redan är så många utredningar och så mycken forskning på gång? Det tycker jag blir tårta på tårta.

Vi skall dessutom komma ihåg en sak som hittills inte har berörts i debatten, nämligen att de flesta människor före den senaste sjukförsäkringsreformen helt enkelt inte hade råd att stanna hemma när de blev sjuka.

Man kan ha sina funderingar om vad moderaterna egentligen är ute efter. Vill man ha en ökning av antalet karensdagar? I fjol fanns en moderatmotion med ett sådant yrkande. Eller har man samma cyniska krav som SAF:s utredningsavdelning har kommit fram till, nämligen att ersättningen till sjuka skall sänkas med 20 %? På en fråga varför man framställt detta krav svarar en framträdande SAF-direktör: "Det bör rimligen löna sig att arbeta." Den formen av bristande solidaritet med de sjuka kanske herr Fridolfsson accepterar. Men jag vill inte vara med om något sådant.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Herr Marcusson frågade vad vi reserverar är ute efter. Jag gav herr Hallgren nyss besked om att vi vill att det skall tillsättas en parlamentarisk utredning för att se över de här frågorna. En tjänstemannautredning tar inget politiskt ansvar, men det gör en parlamentarisk utredning.

Sedan till herr Marcussons citat om att det skall löna sig att arbeta. Det är just det vi vill. Ett av skälen till att många i sitt arbete upplever stressymtom kan vara att man drabbas av orimliga skatter och avgifter. Man betalar nästan lika mycket i skatter och avgifter som man tjänar. Då får man verkligen stressymtom.

Herr MARCUSSON (s):

Herr talman! Det är arbetsmarknadens parter som utreder den här frågan, och det tycker jag att herr Fridolfsson skulle kunna vara nöjd med. Om herr Fridolfsson inte litar på LO och TCO, trodde jag ändå att han litade på SAF.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Ringaby och Fridolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fridolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Ringaby och Fridolfsson.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Planering och
byggande*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fridolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 244
Nej - 47
Avstår - 2

§ 10 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1975/76:31 angående verkställd granskning av förvaltningen av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond under år 1975

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Planering och byggande

Föredrogs civilutskottets betänkande 1975/76:28 med anledning av motioner rörande planering och byggande.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:872 av herrar Johansson i Växjö (c) och Olsson i Sundsvall (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att frågan om juridisk rådgivning till enskilda i syfte att förbättra allmänhetens möjlighet att följa och påverka planfrågor m. m. blev föremål för prövning och förslag i enlighet med vad i motionen anförts.

1975/76:1912 av fröken Andersson m. fl. (c),

1975/76:1916 av herr Börjesson i Falköping (c),

1975/76:1921 av fru Fredgardh (c) och herr Granstedt (c),

1975/76:1927 av herr Hallenius m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att myndighet ålades att i brev underrätta markägare om inskränkningar i markägarens rätt att disponera marken,

1975/76:1928 av fru Hambræus (c) och herr Granstedt (c),

1975/76:1934 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade uttala att endast samhällsägad mark fick stadsplanläggas samt hos regeringen hemställde om förslag till sådan lagstiftning.

1975/76:1939 av herrar Jonasson (c) och Norrby (c),

1975/76:1940 av herr Jonnergård m. fl. (c).

1975/76:1941 av fru Lewén-Eliasson m. fl. (s),

1975/76:1945 av herrar Mattsson i Skee (c) och Mattsson i Lane-Herrestad (c), vari hemställtts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till åtgärder som främjade och påskyndade en övergång till centralantenner för radio och television,

1975/76:1946 av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c) och Mattsson i Skee (c),

1975/76:1957 av herr Olsson i Järvsö m. fl. (c),

1975/76:2037 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 8) hemställtts att riksdagen beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen 1975/76:1979 anförts beträffande vikten av att planlagstiftning gavs en sådan utformning att enskilda initiativ till planläggning och utformning av planförslag stimulerades, och

1975/76:2039 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställtts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att regeringen innevarande år framlade förslag om att återställa den före den 1 januari 1971 gällande glesbebyggelserätten och rätten att disponera fastighetsanvändning i övrigt genom att i byggnadslagen och naturvårdslagen återinföra de bestämmelser om rätt till bebyggelse, fastighetsanvändning och ersättning m. m. som gällde i byggnadslagen och naturvårdslagen före 1971 samt upphäva de åren 1971 och 1972 nyinförda bestämmelserna i dessa hänseenden.

Utskottet hemställde

1. beträffande återinförande av en glesbebyggelserätt m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2039,

2. beträffande enskilda initiativ till planläggning m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2037, yrkandet 8,

3. beträffande stadsplanläggning endast av samhällsägad mark att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1934,

4. beträffande kraven på formell planläggning att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1939,

5. beträffande vidgade möjligheter att styra bebyggelsens användning att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1912,

6. beträffande lokal samordning av boende, arbete, service och fritidsaktiviteter att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1940,

7. beträffande hälso- och miljömässiga utgångspunkter för planeringen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1946,

8. beträffande juridisk rådgivning i planfrågor m. m. att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:872 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

9. beträffande underrättelser till markägare att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1927 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

10. beträffande tiden för besvär över fastställelse av tomtindelning att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1916,

11. beträffande en statlig fond för vägmarksansättningar att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1941,
12. beträffande statlig stimulans för sanering av landsbygdens tätorter att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1957,
13. beträffande plast som byggmaterial m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1921,
14. beträffande krav på hygienutrymmen m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1928.
15. beträffande centralantenner att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1945 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande återinförande av en glesbebyggelserätt m. m. av herrar Wennerfors (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen skulle bifalla motionen 1975/76:2039.
2. beträffande enskilda initiativ till planläggning m. m. av herrar Wennerfors (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen skulle bifalla motionen 1975/76:2037, yrkandet 8.
3. beträffande stadsplanläggning endast av samhällsägda mark av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa att riksdagen skulle bifalla motionen 1975/76:1934.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande behandlingen av motionerna 1975/76:2037 (m), yrkandet 8, och 2039 (m) av herrar Wennerfors (m) och Danell (m).

Herr DANELL (m):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 28 behandlas frågor som berör planering och byggande. I anslutning därtill har vi moderater två motioner, varav den ena är en uppföljning av vår markpolitik från tidigare år.

Motionen 2039 med motiveringen i vår stora partimotion nr 1979 berör den s. k. glesbebyggelserätten. Med de förändringar som gjordes i början av 1970-talet i marklagstiftningen togs denna rätt bort genom att tätbebyggelsebegreppet utvidgades till att gälla i alla sammanhang där det kan förväntas behov av gemensamma anordningar. Vidare innebar detta att byggnadslovsplikten utvidgades till att omfatta hela landet. Möjligheterna att bygga i glesbygd minimerades, även om allmänna uttalanden gjordes om att detta ingalunda skulle behöva innebära ett stopp för allt byggande utom plan. I själva verket har det blivit en väldig rättsotrygghet genom att befolkningen i glesbygd kan behandlas helt olika i olika delar av landet.

Den tilltagande oron ute i landet över de nya lagarna kan också märkas i andra motioner till årets riksdag än bara de moderata. Således har centern i några motioner från olika utgångspunkter och med olika slutledningar behandlat samma problem. Vi moderater är av den uppfattningen att efterfrågan på fritidshus i gles bebyggelse dominerar och att det också i många fall är en fördel för bygderna att genomföra en sådan rimlig bebyggelse. Kraven på detaljplanering av hela landet har dock ändrat villkoren för en sådan verksamhet. Den kommunala planeringen och planläggningen måste ta stor hänsyn till fritidsbebyggelsen, men en förutsättning för att det hela inte skall stupa på byråkratins tröskel är att en principiell rätt till gles bebyggelse kommer tillbaka. Naturligtvis kommer andra regelkomplex i samband med den fysiska riksplaneringen att beskära möjligheterna att bygga var som helst och hur som helst, men det har ju heller aldrig varit vår avsikt att öppna portarna för en helt vildvuxen glesbebyggelse.

Motionen 2037, också med motiven i motion nr 1979, är ett försök från oss moderater att få fler aktiva i kommunernas planeringsprocess. Således föreslår vi att enskilda initiativ till planläggning och utarbetande av alternativa planförslag skall stimuleras. Förutom att man kan förankra planarbetet bättre än nu är fördelarna med vårt förslag att kostnaderna för planläggningen mer direkt kan drabba själva markutnyttjandet samt att en ökad konkurrens kan skapa en bättre och mer varierad bostadsmiljö. Naturligtvis är det inte fråga om att ge en "obligatorisk" rätt till enskilda, som utskottsmajoriteten skriver, utan om en möjlighet. Kommunen skall om man avslår kraven på planläggning eller avvisar ett planförslag vara tvungen att redovisa klara skäl för detta.

Herr talman! Att utskottsmajoriteten avvisar våra förslag i dessa bägge motioner är inte uppseendeväckande på något sätt. Sättet man avstyrker dem på är desto mer uppseendeväckande. Vi har därför i utskottet gjort ett särskilt yttrande där vi mer formellt tar upp behandlingen av våra motioner i utskottet. Dess värre har man gjort sakliga fel i resonemanget eller grova vantolkningar. Det må väljas vilket uttryck man tycker är bäst. Jag tänker därför ge fem korta exempel på just sådana här helt uppenbara misstag som utskottsmajoriteten gjort när man förvanskade de moderata förslagen.

Längst ner på s. 3 i utskottsbetänkandet kan man utläsa att:

"Utskottet kan – nu som tidigare – inte ansluta sig till tanken på att den kommunala markanvändningsplaneringen i dessa delar skulle helt underordna sig markägarnas dispositioner." Man kan fråga sig vad det finns för förankring för att utskottet går emot en sådan uppfattning. Uppfattningen finns inte någonstans redovisad, allra minst i våra motioner. Vi säger naturligtvis inte i något sammanhang att den kommunala markanvändningsplaneringen helt skulle underordna sig markägarnas dispositioner. Det är ett fullständigt vanvettigt ställningstagande och finns inte någonstans bland principerna för vår markpolitik.

Det vi däremot hävdar är att vi i marklagstiftningen måste använda

oss av en princip som säger att enskilda markägare – stora eller små – på något så när lika villkor skall kunna förhandla och avtala med kommunerna för att få sin rätt understruken. I dag har kommunerna helt överläget i alla sammanhang gentemot markägarna, och på det viset har man genom de senaste årens förändringar i marklagstiftningen år efter år gröpt ur den enskilda äganderätten.

På s. 4 säger utskottsmajoriteten:

”Motionärernas nu anförda ståndpunkt är sålunda att 1971 och 1972 års lagstiftning bör upphävas för att möjliggöra en omfattande fritidsbosättning – dvs. för att möjliggöra ett byggande av fritidshus även på mark som inte anses lämpad för detta vid en prövning från allmän synpunkt.”

För det första kan man konstatera att utskottsmajoriteten har vägrat att någon gång använda de uttryck som vi motionärer använder när vi talar om att vi vill ha en möjlighet att få en spridd bebyggelse. Det enda uttryck som utskottsmajoriteten använder är att vi är ute efter att skapa en omfattande fritidsbosättning. Det låter naturligtvis bättre när man skall motivera sitt avslagsyrkande, men speciellt sakligt och förankrat i verkligheten och i motionerna är det inte.

För det andra innehåller den mening som jag nyss citerade också det påståendet att vi uppenbarligen skulle sträva efter ett byggande av fritidshus på mark som inte är lämpad för detta vid en prövning från allmän synpunkt. Det är naturligtvis också helt gripet ur luften och har ingen förankring i motionerna. Även om man säger att ”era förslag kan leda till denna punkt”, är påståendet enligt min mening helt osakligt och har inte någon grund.

Även det tredje exemplet som jag vill nämna återfinns på s. 4, där utskottet skriver: ”Utskottet kan emellertid inte frigöra sig från uppfattningen att motionsförslaget fortfarande även bärs upp av den tidigare kritiken mot ersättningsreglerna, baserad på uppfattningen att samhällets hjälpmedel för en hushållning med mark och vatten innebär ett oacceptabelt intrång i en etablerad privat äganderätt.”

Här för utskottet inte bara resonemang om motionen och vart den kan bära hän med sina förslag, utan utskottsmajoriteten börjar argumentera med uttryck som: ”Utskottet kan emellertid inte frigöra sig från uppfattningen att motionsförslaget fortfarande även bärs upp – – –.” Detta är ett filosofiskt eller hypotetiskt resonemang – vilketdera man nu vill kalla det – som naturligtvis kan vara intressant i en längre artikel med möjlighet att få en gensaga men som inte på något sätt kan vara intressant vid behandling av vår motion. Utskottet argumenterar här emot ett spöke som inte finns.

Utskottet säger i samma mening att vårt förslag skulle vara baserat på ”uppfattningen att samhällets hjälpmedel för en hushållning med mark och vatten innebär ett oacceptabelt intrång i en etablerad privat äganderätt”. Varifrån har utskottet fått detta? frågar jag mig. Någon grund för det finns naturligtvis inte i vår motion.

Jag tycker att utskottsmajoriteten, när den avstyrker motioner, rimligtvis borde utgå från den uppfattning som finns redovisad i motionerna och inte ifrån den uppfattning som utskottsmajoriteten under ett valår kan tycka vore bra att vi hade framfört.

Det fjärde och näst sista exemplet återfinns högst upp på s. 5, där utskottet talar om att förslaget i motionen 2037 om möjlighet till enskilda initiativ till planläggning "syftar uppenbarligen till att luckra upp planeringsbeslutens innehåll och även till att ge de enskilda intressena ett bevisbördemässigt försteg vid konflikt mellan kommunens planbedömning och ett enskilt intresse".

Återigen ser vi att utskottsmajoriteten leker med pennan, helt utan grund: "syftar uppenbarligen ---" – vad är det för intresse att se hur man i ett betänkande börjar kliva, inte ut i marginalerna, utan långt utanför marginalerna, i avsikt att bemöta en motion? Naturligtvis finns det inte, ens med de allra starkaste förstoringsglas, möjlighet att i våra motioner finna att vi är ute efter att "ge de enskilda intressena ett bevisbördemässigt försteg". Det är ju fråga om att se till att de enskilda intressena på något så när lika villkor kan hävda sin rätt när kommunen med sina hjälpmedel – rättfärdiga hjälpmedel – skall försöka planera ett samhälle; ibland i en situation där markägaren måste stryka på foten, det har vi också framfört i olika sammanhang. Men att markägarna skall kunna hävda sin rätt är väl inte någonting att förneka.

Till sist, herr talman, skriver utskottet mitt på s. 5 att vårt förslag om enskilda initiativ till planläggning gäller "--- en ovillkorlig rätt vare sig att påkalla viss planläggning eller att utforma viss plan". Uttrycket "ovillkorlig rätt" har heller ingen grund. Här är fråga om att skapa möjligheter att på olika sätt stimulera andra än bara de som sitter i kommunalhusen att komma fram med förslag som kan öka variationen i byggandet och kanske förbättra vår bostadsmiljö, ge ett förbättrat och breddat underlag åt arbetet ute i kommunerna.

Talet om en "ovillkorlig rätt" är helt felaktigt, eftersom vi i vår motion skriver att det är kommunen som bestämmer hur man skall handskas med de här förslagen. Men man skall väl kunna kräva att kommunen kan motivera sitt avslag på ett planförslag.

Sedan står det i samma stycke på s. 5: "Motionsförslaget avstyrks sålunda med hänsyn till att det utformats så att det inskränker medborgarinflytandet och den kommunala demokratin på detta område."

Herr talman! Den formuleringen talar egentligen för sig själv. Jag har t. o. m. ägnat mig åt att läsa socialdemokraternas valhandbok till år 1976 och konstaterat att inte ens de har kunnat hitta på en så fantastisk formulering, nämligen att en motion som strävar efter att bredda underlaget för kommunala beslut och att göra fler delaktiga i dessa av en utskottsmajoritet, som även omfattar centerpartister och folkpartister, beskylls för att undergräva den kommunala demokratin. Det är rent av häpnadsväckande att finna någonting sådant.

Det är visserligen valår i år, men att ett utskottsbtänkande till den

grad skall behöva domineras av sådana här formuleringar är beklagligt.

Herr talman! Med detta som bakgrund ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Redan år 1945 framfördes i en kommunistisk riksdagsmotion kravet på en övergripande fysisk riksplanering som skulle innebära en styrning av markanvändningen utifrån folkflertalets intressen. Även från andra håll, såsom i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, framfördes då krav på ett samhälleligt markägande som en förutsättning bl. a. för en socialt inriktad bostadspolitik. Tyvärr infriades inte dessa krav och förväntningar i 1947 års byggnadslagstiftning. Genom olika förändringar har samhället emellertid under senare år skaffat sig betydligt ökat ansvar och vidgade befogenheter när det gäller att påverka tätorternas bebyggelseutveckling.

De förbättringar som under senare år skett då det gäller kommunernas möjligheter att tillgodose sitt markbehov, bl. a. införandet av markvillkoret, har inte löst frågan om kommunernas möjligheter att driva en aktiv markpolitik och tränga tillbaka privatbyggmästare, byggnadsmaterialproducenter och de stora affärsbankerna. Privata fastighetsägare engagerar sig också i betydande utsträckning i både exploaterings- och planeringsområden, ofta med hjälp av statliga lån.

De medel som kommunerna har till sitt förfogande är otillräckliga, bl. a. beroende på den långa respittid som markägare erhållit innan markvillkoren träder i full tillämpning. Från vpk:s sida anser vi, som framhålls i motion nr 1934 och i reservation nr 3 till civilutskottets betänkande nr 28, att det kommunala markmonopolet skall utökas så att samhälleligt-kommunalt ägande av marken är en förutsättning för att stadsplanläggning skall kunna ske. Den enda effektiva metoden att stoppa markprisstegringar och kapitalintressen och förhindra den del av hyresutplundringen som har sitt upphov i markspekulation är att samhället-kommunerna blir ägare till all mark avsedd för samhälls- och bostadsbyggande.

De privata markspekulanterna brukar försvara sig med att det inte är fråga om spekulation utan om marknadsanpassade priser som man tar ut, och vidare att priset på mark trots allt bara utgör en mindre del av boendekostnaderna eller hyran. Det är en propagandabild som inte avslöjar sanningen. Genom sina markinnehav har privata byggintressen i alltför stor utsträckning kunnat styra hela byggprocessen. Det har under senare år givits en rad exempel på markköp, markförsäljning, spekulation och mångmiljonförtjänster som bostadskonsumenter har fått betala. Exempel från Nacka, Botkyrka, Stockholm, Jönköping, Karlstad, Norrköping, Västerås, Borås och Göteborg bestyrker vad jag här har sagt. Detta säger jag för att bara nämna några orter där den fria konkurrensen och de s. k. fria marknadskrafterna har fått råda.

Vi har från vpk under många år kritiserat markspekulationen och föreslagit åtgärder som skulle underlätta för kommunerna att äga marken

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Planering och
byggande*

Fredagen den
14 maj 1976

*Planering och
byggande*

och upplåta den mot tomträtt. Vi har påvisat bristerna i expropriationslagstiftningen och krävt förbättringar för ett enklare och snabbare förfarande. Vi har föreslagit ökad beskattning av vinsterna vid försäljning av mark och fast egendom, förändringar i förköpslagen som skulle ge vissa prisprövningsmöjligheter, mera pengar till och bättre villkor för kommunernas markköp genom markförvärvslånefonden osv. Vi har också nyligen debatterat en del av dessa förslag här i riksdagen, men jag har ändå velat påminna om detta då dessa förslag intimt sammanhänger bl. a. med vad vi i dag diskuterar och speciellt med den vpk-motion som i det här sammanhanget också är föremål för behandling.

Ett reellt samhällligt planmonopol som inte begränsas av enskilda ekonomiska vinstintressen måste tillskapas samt ett planmonopol som även kan lösa grundläggande problem inom markprisutvecklingen. Vi hävdar den uppfattningen att bostadsmarknaden inte kan få fungera som en fri konkurrensmarknad. Det går inte att förena med en bostadspolitik med ett riktigt socialt innehåll. Det gäller att i alla led på bostadsmarknaden, från mark och kapital till det färdiga huset, angripa och göra slut på ett system som bygger på vinst- och spekulationsintressen.

Herr talman! Till sist några kommentarer med anledning av moderaternas reservationer och särskilda yttrande och till vad herr Danell sade i sitt inlägg.

Moderata samlingspartiet hävdar att samhället har för stort inflytande över planläggning och byggande. Man pläderar i olika sammanhang för att de s. k. fria marknadskrafterna skall ges större spelrum, dvs. att tjockleken på plånboken bl. a. skall kunna avgöra vilken bostad folk skall få tillgång till och att enskilda intressen skall få större inflytande gentemot folkflertalets och samhällets gemensamma intressen. En sådan reaktionär och asocial syn som präglar moderaternas markpolitik försöker man dra pera i vackert tal om fri konkurrens och valfrihet.

Ett tillmötesgående av moderaternas olika förslag i bostadspolitiken skulle innebära hyreshöjningar med minst 30 %. Det handlar i själva verket om valfrihet för markspekulanter, tomtjobbare och monopolföretag, spekulanter inom byggande och förvaltning och fortsatt möjlighet att tjäna stora pengar på att folk måste ha någonstans att bo. Jag förstår moderaternas irritation över att civilutskottets majoritet talar klartext då man försöker tolka syftena med olika moderatförslag och att herr Danell och andra moderater vill ligga lågt i dessa frågor med tanke på förestående val. Detta får dock inte hindra övriga partier att fästa uppmärksamheten på vilka intressen man närmast vill slå vakt om.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3 och i övrigt till utskottets betänkande.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! I betänkandet nr 28 har civilutskottet behandlat ett antal motioner om planering och byggande. I tre fall har behandlingen gett till resultat att utskottet föreslår uttalanden från riksdagens sida.

Det första uttalandet gäller juridisk rådgivning i planfrågor. Utskottet har följt upp en motion av herrar Johansson i Växjö och Olsson i Sundsvall. Där föreslår utskottet enhälligt att man förutsättningslöst undersöker möjligheten och lämpligheten av att öppna nya vägar för rådgivning m. m. i planfrågor. Den rådgivning det gäller skulle rikta sig till både allmänhet och sakägare, men vi har betonat anknytningen till ett medborgarinflytande. När det gäller planeringens verkställighet och då det blir fråga om ersättningar vid expropriationer etc. är frågan mer specifik. Jag betonar att uttalandet inte innebär en beställning av en viss lösning, men eftersom den allmänna rättshjälpen också tidigare har varit aktuell, tycker vi att det nu – när rättshjälpsystemet utreds – är lämpligt att, i samband med bygglagsarbetet, konkret redovisa de synpunkter som finns.

En annan punkt där utskottet föreslår ett uttalande är frågan om hur markägare skall underrättas om beslut som inskränker hans rätt att disponera marken. Det är inte fråga om generella inskränkningar genom lagstiftning utan om sådana beslut som riktar sig mot viss eller vissa fastigheter. Frågan har tagits upp i en motion av herr Hallenius m. fl. Det ligger i sakens natur att det är samhällets uppgift att nå fram med sina beslut till dem de rör – för både markägarens och samhällets skull. Det hela är inte så enkelt att man i samtliga fall kan begära delgivning – det finns många olika typer av beslut och många olika kretsar av berörda personer. Det är därför vi föreslår att också de här frågorna skall övervägas i det pågående arbetet inom departementet.

Den tredje punkt där utskottet föreslår riksdagen en positiv åtgärd rör centralantenner för radio och TV. Frågan tas upp i en motion av herrar Mattsson i Skee och Mattsson i Lane-Herrestad. Motionärerna har påpekat någonting som vi säkert alla har tänkt på men inte gjort någonting åt, nämligen den skog av TV-antennar som vi ibland kan se och som stör miljöbilden kanske mer påtagligt än en del andra saker som vi redan har reglerat. T. o. m. i kulturhistoriskt känsliga miljöer som har rustats upp också med tanke på detaljer kan man se en förvirrad taksilhuett. Det är här inte bara fråga om estetiska synpunkter utan det finns också en hel del praktiska och tekniska synpunkter. I nybyggda flerfamiljshus har man i regel redan klarat problemet, men utskottet anser att man när det gäller småhus och sanering av befintliga hus bör få en genomgång av dessa frågor, så att man sedan har en klar utgångspunkt. Kan vi få ut något praktiskt av den här motionen tror jag att motionärerna har hjälpt till att ge samhället en vackrare fasad.

Flera av motionerna har inte lett till direkta uttalanden, men man kan ändå anse att motionärerna har blivit helt tillgodosedda. Jag skulle vilja kommentera en motion. Jag tänker då på fru Fredgardhs och herr Granstedts motion från den allmänna motionstiden om en utredning beträffande plast som byggmaterial. Här har ju regeringen i våras lämnat ett utredningsuppdrag som kommit att täcka motionsyrkandet. Jag vill gärna stryka under – på samma sätt som utskottet gjort i betänkandet – att det här är en mycket angelägen uppgift. Det har vi ju på senare

tid fått påminnelser om i drastiska och tragiska former. Det uppdrag som lämnats skall emellertid snarast redovisas till regeringen, och jag utgår från att den därefter direkt gör allt som inte måste gå över riksdagen.

Så skall jag, herr talman, sluta med att något kommentera reservationerna och det särskilda yttrandet. Jag vill i detta sammanhang bara konstatera att betänkandet följer det vanliga mönstret i de här frågorna – dvs. att de avvikande meningarna kommer från moderata samlingspartiet och vänsterpartiet kommunisterna.

Om jag börjar med herr Claeson vill jag säga, att ingen givetvis förmenar honom att utifrån sin kant driva en doktrinär tes om samhällsägandets generella fördelar. Men det är en åsikt som vpk har förblivit ensamt om. Vi möter samma fråga i olika skepnader men alltid, som jag ser det, med samma onyanserade kärna. Det vore kanske riktigare att slå ihop alla de olika yrkandena till en behandling och avvisa tanken en gång per riksmöte. Nu har vi i alla fall följt vanlig praxis och tagit de olika yrkandena där de formellt hör hemma – och nu är det alltså byggnadslagens tur. Här säger man nu att bara samhällsägda mark skall stadsplanläggas. Var ligger finessen i det, också om man ser det ur herr Claesons synvinkel? Antingen får vi en planläggning av fel mark eller också får vi ett behov av att förvärva en massa mark. Är inte det väsentliga att byggnadslagen ser till att marken används på ett för både oss och följande generationer förnuftigt sätt?

Den moderata synvinkeln har naturligtvis motsatt utgångspunkt. Här har utskottet haft att behandla i första hand ett yrkande att vi skall radera ut de ändringar som gjorts i byggnadslagen och naturvårdslagen efter år 1970. De ändringar det är fråga om, sägs det i hemställan i motionen 2039, gäller "rätt till bebyggelse, fastighetsanvändning och ersättning m. m."

Jag konstaterar att herr Danell började sitt anförande med att säga att motionen var en uppföljning av gammal politik. Jag tror att jag här är tvungen att göra en liten historieskrivning.

Jag måste ställa frågan: Vad är det nu rent konkret för ändringar som riksdagen har gjort och som moderaterna tycker är så felaktiga? Om vi till en början håller oss till byggnadslagen så är det vad man i motionen kallar för att "återställa glesbebyggelserätten". Det är med andra ord den ändring som 1972 års riksdag gjorde i 5 § andra stycket byggnadslagen som man vill ha bort. Före ändringen – som trädde i kraft den 1 januari 1973 – gällde ett planläggningskrav för tätbebyggelse. Efter ändringen gäller för all bebyggelse – både tät och gles i lagens mening – att den, som det heter, skall ha "prövats från allmän synpunkt lämpad för ändamålet". Den sakliga skillnaden är att det i fråga om glesbebyggelse tillkommit ett krav på planmässig bedömning av lämpligheten – en prövning som nödvändigtvis inte måste vara en formell planläggning utan också kan ske i samband med byggnadslovet och då mot en allmän översiktlig bedömning.

Yrkandet i den här delen måste tolkas så att vi inte skall kräva en

planmässig bedömning av glesbebyggelse – då med lagens terminologi. Och varför inte det? Jo – sägs det i huvudmotionen nr 1979 på s. 164–165 och s. 170 – moderaterna vill möjliggöra en omfattande fritidsbosättning. Vem vill nu inte möjliggöra att man bygger fritidshus så långt vi kan avstå resurser till detta? Såvitt jag vet är det inget parti som är emot fritidshus. Det som lagändringen innebär är inte att hindra fritidshusbyggandet i riket, utan den innebär bara att husen skall placeras på sådan mark som – för att citera lagtexten – ”prövats från allmän synpunkt lämpad för ändamålet”. Vad motionärerna yrkar på är alltså att det inte skall behövas någon lämplighetsprövning vid byggandet av fritidshus som utgör glesbebyggelse i byggnadslagstiftningens mening. Det kan rimligtvis inte betyda annat än att man, som utskottet säger i betänkandet, vill bygga fritidshus också på mark som är olämplig för ändamålet. Är marken lämplig ur allmän synpunkt får man ju redan bygga.

Men man har inte stannat där. Reservanterna tar också upp ändringen år 1971 i byggnadslagens 6 § som gäller definitionen av tätbebyggelsebegreppet. I den äldre texten definierades tätbebyggelse som sådan ”samlad bebyggelse som nödvändiggör särskilda anordningar för tillgodoseende av gemensamma behov”. Efter ändringen gäller att en bebyggelse är tätbebyggelse också om den i en framtid eller tillsammans med annan väntad bebyggelse kommer att påkalla gemensamma anordningar. Att detta, hur man än ser det, är en faktisk utvidgning av det gamla tätbebyggelsebegreppet är det väl numera ingen som tvivlar på.

I detta sammanhang skall jag bara ta med det följande för att precisera vad det är vi nu skall votera om. Vi har – såsom jag nyss redovisat – kommit fram till att moderaterna motsätter sig en lämplighetsprövning av viss bebyggelse. Eftersom yrkandet omfattar också 1971 års ändring i byggnadslagen, skulle det innebära att samhället inte skulle kunna lämplighetspröva annat än vad som förut kallades tätbebyggelse. Prövningen kan resultera i ett nej i vissa fall, nämligen om man vill använda marken för annat ändamål eller om man vill spara den med den användning den redan har. Reservanternas mening är alltså att man borde kunna bygga fritt även i de fallen. Det är ju de fall där planeringen leder fram till ett nej som är de intressanta.

Vem är det då som säger nej, och varför? Jo, det är kommunen som säger nej efter en prövning som skall vara demokratiskt förankrad i beslutsorganen och uppbyggd på ett medborgarinflytande som vi velat få så starkt som möjligt. Och varför säger man då nej? Det är kommunens egen bedömning av hur den vill disponera sina markresurser, men det är också ofta en bedömning som man har kommit fram till utifrån riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Är det kanske den typen av riktlinjer som reservanterna inte vill genomföra? Ta t. ex. det som gäller beträffande skyddet av jordbruksmark. Skall vi säga: Bygg var ni vill, bara ni inte kommer upp till det gamla detaljplanekravets täthet? Skall vi se bort ifrån naturvårdsintressena och från kulturminnesvården, eller vad är det som vi skall bortse ifrån?

Jag vill faktiskt in i det sista tro att reservanterna inte är ute efter att slå ihjäl den fysiska riksplaneringen – detta också om de kommer med yrkanden som faktiskt innebär det. Kan det möjligen vara så att reservanterna bara är offer för ett tekniskt-politiskt missförstånd – ett missförstånd som utvecklats till att bli moderaternas profilpolitik? När jag läste reservationstexten – som ju avviker från motionens framtoning i den här delen – slog det mig att hela tvisten kanske bottnar i att man på moderat håll inte skiljer mellan det lagstiftningsmässiga begreppet glesbebyggelse och den mer allmänna ordsammansättningen "gles-" i meningen spridd bebyggelse. Skulle det vara så, önskar jag er bara välkomna in i den allmänna samhörigheten.

Jag kan inte tänka mig att man i något parti ställer sig upp och säger att vi måste bygga alla fritidshus tätt, dvs. nära varandra. Att det sedan ändå blir en del koncentrationer beror ju på att det på vissa håll är ett särskilt starkt tryck och att koncentrationen då uppfattas som ett mindre ont än att inte få komma fram alls med något byggande i det området. Visst finns det gott om mark sammanlagt, men har man koncentrationer av permanentboende, återverkar detta också på anspråken på den näraliggande fritidsmiljön.

Ser vi frågan som om det gällde att få fram fritidshus på flera ställen, t. ex. genom att lägga dem i anslutning till befintlig jordbruksbebyggelse, har vi däremot inga skilda meningar. Också på den punkten talar jag naturligtvis för hela det övriga utskottet. Detta är någonting som civilutskottet har uttalat vid flera tillfällen, och därför tycker jag faktiskt, herr Danell, att det var ganska onödigt att skriva om just detta i reservationen. Om reservanterna hade läst utskottsmajoritetens skrivning lika noggrant i alla delar, så hade de säkert hittat en uttrycklig erinran om att vi måste skilja mellan lagstiftningens principer och vissa övergångssvårigheter som vi har – svårigheter som beror på att kommunerna ägnar all sin kraft åt den nödvändiga och välkomna översiktliga planeringen. Den har ju på många håll lett till att man saknar resurser för att samtidigt planera för fritidsbebyggelse. Senast i sitt betänkande 1975/76:1 noterade civilutskottet också att kommunernas mål i den här delen var skiftande och i allmänhet ganska vagt formulerade. Nu får vi i alla fall snart preciseringar när planeringsskedet slutförts. Det kan också vara så, att när regering och riksdag säger att vi skall vara restriktiva i de områden där det gäller geografiska riktlinjer enligt riksplaneringen, läser man här och var restriktivitet som ett krav på totalstopp. Det är självfallet – och det vet herr Danell också – inte meningen. Både regeringen och utskottet har varnat för risken att vi inte skall se skogen för bara träd. Det är ju de stora linjerna det är fråga om. Jag är övertygad om att det också i känsliga områden – t. o. m. i skärgården och kustzonen – finns möjligheter att släppa igenom inte så få detaljplaner, planer som bara innebär komplettering av ett mönster som vi inte kan backa ur. Lika övertygad är jag om att kravet på restriktivitet i stort måste stå kvar tills vi har fått stadga i den översiktliga kommunala planeringen

i de här områdena – en nödvändig paus för eftertanke och för att kunna förankra planeringen hos medborgarna. Jag vill samtidigt stryka under att det hela tiden gäller att bedöma lämplighet. Det får inte förekomma att man tummar på riksplaneprinciperna för att fullfölja några underhandslöften som getts innan regering och riksdag gick ut med den fysiska riksplaneringen. Detta om lämpligt och olämpligt belägna fritidshus.

När jag kommer in på resten av det moderata yrkandet i fråga om byggnads- och naturvårdslagarna ser jag inga möjligheter till missförstånd. I hemställan i motionen 2039 – som reservanternas föreslår skall bifallas – står det bl. a. att vi också skall återinföra de äldre ersättningsreglerna. Då är det, herr Danell, kanske inte så underligt att utskottet inte kunnat – som det sägs – frigöra sig från uppfattningen att ersättningsreglerna och moderaternas tidigare kritik mot dem ligger bakom ställningstagandet. Motionsyrkandet innebär formellt att vi skall överge t. ex. den nya lydelsen av 137–146 §§ byggnadslagen med deras hänvisning till expropriationslagen. För att få någon vettig mening måste det också innebära att vi skall överge den nya expropriationslagens ersättningsbestämmelser. Vi skall alltså avstå från presumtionsregeln och betala ersättning också för det som är förväntningsvärden. Jag skall inte gå igenom hela den debatten en gång till – den har ju vi ofta fört.

En sak vill jag i alla fall ta om igen. Ersättningsreglerna gäller inte bara för att mäta ut ersättning för ett visst intrång i pågående markanvändning. De bidrar också indirekt till att bilda en allmän prisnivå. Ta t. ex. en jordbrukare som använder sin mark för produktion. Han får lika mycket betalt för sin produkt vare sig den växer på mark med förväntningsvärde eller inte. Skall han köpa mark och betala ett förväntningsvärde så skall han också förränta och amortera det. För honom blir, som vi alla kan förstå, den utgiften bara en belastning.

I den mån det gäller ändringen i 22 § m. m. och begreppet pågående markanvändning så utgår jag från att motionärerna, liksom vi, kommit fram till att gamla motsättningar suddats ut genom en numera generös motivskrivning.

Jag skall inte ta upp tid med att gå igenom andra ändringar i byggnadslagen eller ändringarna i naturvårdslagen steg för steg. Det jag allmänt vill komma fram till är att om vi skall vara överens om att vi också i fortsättningen skall ha en hushållning med mark och vatten och en naturvård som är värd namnet, måste vi också ha redskap att genomföra det hela med. Tar man bort dessa redskap – och det är ju det den moderata motionen går ut på – måste vi gå tillbaka och resonera om själva grundsyftet.

Reservationen 2 innebär – som jag läser den – i sak att kommunen skall planera mindre och låta fastighetsägarna planera mer. Det låter sig ju alltid sägas. Men om vi fortfarande är överens om – och jag hoppas att vi är det – att vi skall ha en kommunal planering och att vi skall ha riksplaneriktlinjer, vad är det då vi skall överlåta till det enskilda initiativet? Ingen hindrar någon – vare sig fastighetsägare eller allmänhet

– att komma med förslag om hur vi skall använda marken. Det systemet kan också inom flexibla planer vara bra i vissa sammanhang. Men det är väl inte det som reservanternas syftar till.

Vad utskottet vänder sig mot är att det enskilda förslaget – från en byggare eller markägare – skulle ha något slags försteg. Motionärerna kräver att kommunen ”bör vara skyldig att redovisa klara skäl” om den inte följer ett sådant förslag. En plikt att motbevisa förslaget – vad är det annat än att lägga bevisbördan på kommunen? Jag undrar: Vad är det för demokrati? Skulle det bli någon ny sorts 40-gradig skala beroende på det enskilda intressets styrka?

Jag skall sluta med att något beröra det särskilda yttrandet. När jag läser detta yttrande kan jag inte undgå att bli något förvånad. Där ställer sig utskottsmajoriteten bakom en åsikt, reservanternas hävdar en annan. Men dessutom kommer reservanternas i en särskild kritikerroll och tycker att majoriteten inte bort uttrycka sig som den har gjort. Egentligen borde jag naturligtvis inte spilla tid på yttrandet, men eftersom reservanternas anser att majoriteten tolkat motionärernas syften på ett helt grundlöst sätt får jag ta upp också den delen. Ingenting skulle vara mer glädjande i det här sammanhanget än om vi tolkat moderaternas fel och det alltså inte finns några principiella motsättningar om planering och byggande. Jag tar citaten i det särskilda yttrandet i den ordning de förekommer i texten.

1. Utskottet säger nederst på s. 3 att det inte kan ”ansluta sig till tanken på att den kommunala markanvändningsplaneringen i dessa delar skulle helt underordna sig markägarnas dispositioner”. De delar det gäller framgår av sammanhanget – det är fråga om kravet i motionen att vi inte skall ha någon lämplighetsprövning för att man skall få använda mark för glesbebyggelse i begreppets tidigare mening. Vi skall alltså avstå från en i första hand kommunal planeringsprövning. Vem avgör då var man skall bygga, om inte markägaren ensam? Har då inte den kommunala planeringen i dessa delar underordnat sig markägarnas dispositioner? Frågan är retorisk.

2. Utskottet citeras vidare från s. 4 överst, när det anser att motionärernas motiv för att avstå från lämplighetsprövning förts fram ”för att möjliggöra ett byggande av fritidshus även på mark som inte anses lämpad för detta vid en prövning från allmän synpunkt.” Jag har berört detta tidigare. Lämplighetsprövningen ger antingen ett ja eller ett nej till markägarens propå. Ger den ett ja, är ju allt väl. Ger den ett nej, så har man sagt att marken inte anses lämpad för byggandet. Tar vi bort prövningen, blir ju följden att man får bygga på mark som man nu inte får bygga på därför att det anses olämpligt ur allmän synpunkt. Också det här är ju alldeles glasklart.

3. Utskottet säger på s. 4, i mitten, att det inte kan ”frigöra sig från uppfattningen att motionsförslaget fortfarande även bärs upp av den tidigare kritiken mot ersättningsreglerna, baserad på uppfattningen att samhällets hjälpmedel för en hushållning med mark och vatten innebär ett

oacceptabelt intrång i en etablerad privat äganderätt". Det första ledet, att kritiken i motionen inte bärs upp endast av en önskan att få flera fritidshus utan också av de återkommande invändningarna mot ersättningsreglerna, är ju inte svårt att förstå. Jag har tidigare påpekat att yrkandet i motionen 2039 går ut på – bl. a. – att återinföra de äldre ersättningsreglerna. I det andra ledet säger vi att denna kritik har varit baserad på en viss uppfattning hos moderaterna. Får jag erinra herr Danell om vad som sades då vi behandlade just de här aktuella ersättningsgrunderna. Moderaterna uttryckte sig i reservationen 21. till betänkandet 1972:35 så här: "Förslagets yttersta syfte är utan tvivel att med ytterligare ett steg närma sig en total socialisering av all mark i vårt land. Genom successiva lagändringar – – – har innehållet i den enskildes äganderätt undergrävt." Man slutade med framtidsperspektivet "att äganderätten slutgiltigt degraderas till något slag av förfoganderätt och fastighetsägaren till en förvaltare av socialiserad egendom". Så har det faktiskt låtit år efter år. Utskottets som jag tycker försynta beskrivning i den citerade meningen av denna moderata uppfattning trodde vi faktiskt inte skulle stöta reservanterna för pannan.

4. Utskottet säger överst på s. 5 i betänkandet beträffande de enskilda planläggningsalternativen att motionsförslaget "syftar uppenbarligen till att luckra upp planeringsbeslutens innehåll och även till att ge de enskilda intressena ett bevisbördemässigt försteg vid konflikt mellan kommunens planbedömning och ett enskilt intresse". Ja, det tycker vi fortfarande. Om man skall ge mer spelrum åt markägar- och byggarförslagen, så måste ju detta luckra upp det kommunala beslutsområdet.

Vidare säger moderaterna att kommunen skall redovisa "klara skäl" för att avvisa ett enskilt förslag. Vad är "klara skäl", om det skall ha någon vettig mening, annat än att man skall motbevisa ett påstående från förslagsställaren? Det är ju ett typiskt "bevisbördemässigt försteg".

5. Utskottet säger – det blir det sista av citaten – att motionsyrkandet om enskilda planinitiativ "utformats så att det inskränker medborgarinflytandet och den kommunala demokratin på detta område". Ja, visst har det utformats så – just genom att det ligger en särskild bevisskyldighet på kommunen blir ju kommunens handlingsfrihet inskränkt i motsvarande grad och därmed också den kommunala demokratin. Det tycker jag är både logiskt och klart.

Om jag för min personliga del skulle våga mig på en tolkning av det särskilda yttrandet utan att få snubbor för det, så är den att reservanterna känner sig illa berörda av att höra sitt budskap uttryckt i så klara termer som utskottet använt. Men det är inte min affär. Det sakligt mest betydelsefulla i det här sammanhanget är ju faktiskt om reservationerna och det särskilda yttrandet är ett steg mot mitten och om moderaterna tänker återvända från sin långa ökenvandring utanför markhushållningens översiktskartor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till civilutskottets hemställan i betänkandet nr 28.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Vad herr Claesons inlägg beträffar, så kan man ta del av mina svar och kommentarer till det i den bostadspolitiska debatten, för att nu inte göra detta resonemang alltför vidlyftigt.

Det enda som var av intresse i vad herr Claeson sade var onekligen att han vidimerade att utskottet har försökt tolka syftena med olika motioner i stället för att kommentera de förslag som finns i motionerna. Man har alltså använt sig av en klartext, som både herr Claeson och fru Olsson i Hölö uttryckte saken.

Fru Olsson i Hölö ägnade ett ganska långt resonemang åt glesbebyggelserätten som vi vill återinföra. Där är det alltså fråga om vad man menar, och uppenbarligen har utskottsmajoriteten inte velat sätta sig in i våra ställningstaganden, eftersom det fortfarande tycks vara så många problem förenade med att kommentera våra förslag.

Den nya situationen är ju den att vi har i princip ett planläggningskrav för all bebyggelse, även gles bebyggelse. Det är detta som enligt vår mening skapar en ohållbar situation, vilket kräver en byråkrati som i många fall verkligen skadar utvecklingen i glesbygderna. Dessutom vet vi att den i många fall utnyttjas på ett sådant sätt att det är en klar rättsotrygghet, en klar skillnad mellan hur man behandlar folk som bor i den ena och i den andra delen av landet.

Vår utgångspunkt är att man skall ha en rätt att bygga i glesbygd, men naturligtvis skall det vara undantag. Vi har en omfattande regelkatalog i och med den fysiska riksplaneringen. Men skall det vara på det viset att en förutsättning för detta är att man tar bort allt vad glesbebyggelserätt heter, så har man gått för långt. Det är där skiljelinjen löper.

Det är alltså inte fråga om att man i alla lägen skall vara helt utan en lämplighetsprövning. Detta framgick också med all önskvärd tydlighet i mitt inledningsanförande. Den kommunala översiktsplaneringen, om inte annat, är ett gott instrument när det gäller att hålla i kommunens byggande.

Jag vill, herr talman, också påminna fru Olsson i Hölö om att hon i en reservation till civilutskottets betänkande nr 16 i år, vilken vi då sympatiserade med, var med om att hävda att "grunderna för planeringssystemet måste uppfattas som svåröverskådliga i praktisk tillämpning". Det avser alltså det som vi nu diskuterar: Vi var överens om att det är något fel med grunderna för planeringssystemet. Det blev lottning om förslaget att ändra lagmotiven, och vi vann lottningen, så man kan ju hoppas att rättsotryggheten skall försvinna framöver. Men av fru Olssons argumentation i dag verkar det som om hon helt hade glömt bort den debatt som förts tidigare och de centerpartistiska motioner som jag berört i debatten, vilka ju också tar upp den starka oro som finns ute i landet över att glesbebyggelserätten har försvunnit eller i vissa fall krånglats till.

Vad gäller möjligheterna att ta enskilda initiativ i den kommunala

planeringsprocessen har vi aldrig ifrågasatt det kommunala planmonopolet, utan våra yrkanden går ut på att stimulera enskilda initiativ för att få ett bredare underlag. Kommunerna har ju sedan alltid rätt att ta ställning till sådana förslag, att avvisa dem helt eller att behandla dem på annat sätt. Men vår uppfattning, att det borde föreligga skyldighet för kommunerna att motivera sitt ställningstagande när de avvisar ett planförslag, jämför fru Olsson med att "återgå till den 40-gradiga skalan". Det visar hennes utgångspunkt i denna utomordentligt inflammerade debatt.

Jag vet att fru Olsson och jag inte står så långt ifrån varandra, och då är det beklagligt att behöva läsa ett sådant här betänkande, där det bl. a. sägs att vi moderater uppenbarligen syftar till "att ge de enskilda intressena ett bevisbördemässigt försteg". Det påståendet har inte någon som helst grund i de ställningstaganden som vi har gjort. Utskottet påstår också att när vi vill bredda underlaget för den kommunala planeringen, så betyder det att vi "inskränker medborgarinflytandet och den kommunala demokratin" på detta område. Vi har funnit att det har förelegat anledning att kommentera dessa utskottsmajoritetens skrivningar, och det har vi gjort i det särskilda yttrande som vi har avgivit.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av fru Elvy Olssons yttrande i anslutning till hennes kommentarer till min reservation. Fru Olsson ansåg att vänsterpartiet kommunisternas agerande och förslag i dessa frågor var onyanserade. Ja, jag kan väl hålla med om att de är onyanserade i den meningen att de går rakt på sak och talar om vad det är fråga om. Vi envisas också med att återkomma med som vi tycker riktiga förslag i de här frågorna, och vi menar att de förslagen ger uttryck för en ganska allmän uppfattning, nämligen den att samhället skall äga all mark för samhälls- och bostadsbyggande. Krångligare är det inte. Och mera nyanserat bör man heller inte skriva.

Sedan frågade fru Olsson vad det kan vara för vits med att bara samhällsägda mark skall få stadsplaneläggas. Ja, till det behöver man väl inte göra någon annan kommentar än att det måste vara självklart att det i så fall skulle bli ganska ointressant för privata byggintressen och markspekulanter att fortsätta att köpa upp och handla med mark. Vi tycker det är naivt att tro, att man kan fortsätta att låta markaffärer, bostadsbyggande och förvaltande vara beroende av de s. k. marknadskrafterna, om man verkligen vill komma till rätta med de stora problem som sammanhänger med markinnehav och boende. Vi menar att det bara är stora samhälleliga engagemang som kan garantera och trygga mark- och bostadsförsörjning till rimliga kostnader. Och de privata företagen har fortfarande – trots att en allt större del allmännyttiga och kooperativa företag står som ägare och förvaltare av flerfamiljshus – ett alltför stort inflytande genom sitt markäggande. Vi anser därför att det kommunala markmonopolet skall utökas, så att samhälleligt, kommunalt ägande av mark

är en förutsättning för att stadsplanläggning skall kunna ske. Det är klart att de kraven är oförenliga med den kapitalistiska konkurrensen på bostadsmarknaden och de marknadskrafter som framför allt de borgerliga partierna tyvärr inte vill ta itu med. Men om hyresgästernas intressen skall kunna tillgodoses på ett riktigt sätt måste också samhället genom kommunerna och bostadskooperationen ta initiativ på detta område. Det måste också utsträckas till ägande och förvaltning av alla flerfamiljshus, som vänsterpartiet kommunisterna föreslagit i annat sammanhang.

Låt mig sedan bara säga några ord till herr Danell. Moderata samlingspartiets representanter talar så vackert om fri konkurrens och demokratisk värdegemenskap. Man säger att man vill ge större möjligheter för flera att delta i planering och annat och bygger upp dessa resonemang kring det enskilda ägandet. Detta ägande skall ge en viss grupp människor i samhället rätt att profitera på den nuvarande situationen på bostads- och hyresmarknaden. Det är avslöjande för moderata samlingspartiet. Det visar vems intressen som moderata samlingspartiet egentligen slår vakt om. Inte slår man vakt om människorna i de 400 000 hushåll som fortfarande är trångbodda eller om människorna i de 250 000 lägenheter som fortfarande är helt omoderna eller om de hundratusentals barnfamiljer som fortfarande bor trångt och dåligt. Nej, man slår vakt om principen att bostaden skall betraktas som en marknadsvara vilken som helst och att hyresgästerna skall betala priset för den på samma sätt som man betalar priset för bilar, TV-apparater och andra varor. Längre bort kan man inte komma från uppfattningen att en god bostad är en social rättighet som skall tillkomma alla och att ingen skall ha rätt att spekulera i och profitera på bostäder.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Först några ord till herr Claeson. Vi har så olika utgångspunkter när vi diskuterar markägande och bostadsbyggande att vi naturligtvis har svårt att nå varandra. Men en sak tycker jag ändå att herr Claeson och jag skulle kunna vara överens om trots våra olika utgångspunkter, och det är att försöka åstadkomma ett bra slutresultat, en bra produkt.

Jag tycker att herr Danell för ett suddigt tal och försöker att släta över vad som står i motionen och framför allt vad som yrkas i motionen, nämligen att vi inte längre skall ha de lagar på detta område som tillkommit under 1970-talet. Då måste vi tolka det så att ni vill ha det som det var förut och att ni har de åsikter som ni framförde den gången. Vi kan inte göra annat. Ni för ett annat tal nu, men ni har samma krav. Det skulle vara roligt om herr Danell kunde tala om vad som är det nya, vad ni vill stå för nu. Då skulle vi kunna ta upp en saksdiskussion. Det är alldeles omöjligt med det suddiga tal som ni för och som sedan utmynnar i dessa omöjliga yrkanden.

Det är väl inte den översiktliga planeringen som herr Danell kritiserar?

Vi har varit överens om riksplaneringens riktlinjer. Är det fel att vi skall ha kommunöversikterna eller markhushållsplanerna, som det ännu inte varit möjligt att få fastlagda? Under planeringsskedet är det naturligtvis, som jag sade tidigare, många kommuner som tolkar uppmaningen att vara restriktiva litet för hårt och därför lägger en död hand över detta område. Men i så fall kan man inte binda upp de besluten till riksdagsbeslutet. Vi har sagt att enskilda intressen skall prövas mot de allmänna synpunkterna. När det gäller fritidsbebyggelsen skall man inte behöva göra några stora planer – man skall bara behöva tala om hur man vill ha det, och så skall kommunen kunna pröva det.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Wennerfors och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Danell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Wennerfors och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Danell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	236
Nej	–	47
Avstår	–	2

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

Meddelande om frågor

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Claesson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claesson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270
Nej - 14
Avstår - 1

Mom. 4-15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 12 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1975/76:29 med anledning av motioner om vissa vigselfrågor

1975/76:30 med anledning av motion om ställföreträdare för vissa dödsbon

1975/76:31 med anledning av propositionen 1975/76:196 med förslag till lag om motortävlingsförsäkring, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Anmälades och bordlades

Motion

1975/76:2556 av herrarna *Ahlmark* och *Fälldin*

med anledning av propositionen 1975/76:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1976/77, m. m. (kompletteringsproposition)

§ 14 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 14 maj

1975/76:365 av herr förste vice talmannen *Bengtson* (c) till herr kommunikationsministern om utformningen av formulär vid körkortsprov:

Anser statsrådet att det överensstämmer med den objektivitet som bör iakttagas vid prov för erhållande av körkort att det i av statens trafiksäkerhetsverk utfärdade "Förarprotokoll" endast markeras en viss form av utbildning?

1975/76:366 av herr Jonsson i Alingsås (fp) till herr arbetsmarknadsministern om tidsplaneringen för fullgörande av vapenfri tjänst:

Antalet vapenfria värnpliktiga som genom arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) förmedling fullgör vapenfri tjänst har ökat kraftigt under de senaste åren. AMS har dock alltför begränsade resurser för att de vapenfria skall kunna inkallas till tjänstgöring inom beräknad tid. Redan nu finns en lång kö, som växer kraftigt för varje månad. Därmed senareläggs deras tjänstgöring, till men för både samhället och de vapenfria värnpliktiga.

Den knappa tilldelningen av medel medför också att utbudet av olika uppgifter, som kan ges de vapenfria, har blivit starkt begränsat.

Med anledning härav vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att möjliggöra för de vapenfria värnpliktiga att få fullgöra sin tjänst inom beräknad tid?

På hemställan av herr förste vice talmannen beslöt kammaren kl. 13.12 att ajournera sina förhandlingar till kl. 15.00, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreliggå.

§ 15 Då förhandlingarna kl. 15.00 återupptogs anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1975/76:37 med anledning av i propositionen 1975/76:100 framlagt förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1976/77

1975/76:38 med anledning av i propositionen 1975/76:100 gjord framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1976/77

Skatteutskottets betänkande

1975/76:61 med anledning av propositionen 1975/76:181 om ändring i vägtrafikbeskattningen, m. m. jämte motioner

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1975/76:37 med anledning av motion om reglerna för kompletterande sjukförmåner i vissa fall

1975/76:39 med anledning av motioner om vissa pensionsfrågor för invandrare m. m.

Socialutskottets betänkanden

1975/76:43 med anledning av motioner om underrättelse till anhöriga om olycksfall samt om dödsbevis

1975/76:44 med anledning av motioner om legitimation för psykologer

1975/76:47 med anledning av motioner om samarbete mellan sjukvårdshuvudmännen m. m.

1975/76:48 med anledning av motioner om införande av sommartid m. m.

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

*Meddelande om
frågor*

Nr 127

Fredagen den
14 maj 1976

Trafikutskottets betänkande

1975/76:25 med anledning av motioner om förläggning av service- och underhållsarbeten på statens isbrytare och sjömättningsfartyg till Gustafsviks varv samt om lokalisering till Härnösand av ledningen för den statliga isbrytningen

Jordbruksutskottets betänkande

1975/76:44 med anledning av motioner om den kommunala avfallshandlingen m. m.

Näringsutskottets betänkande

1975/76:61 om lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam

Inrikesutskottets betänkande

1975/76:42 med anledning av propositionen 1975/76:173 om kvinnor i statlig tjänst jämte motioner i jämställdhetsfrågor

Civilutskottets betänkanden

1975/76:29 med anledning av propositionen 1975/76:164 med förslag till lag om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m. jämte motioner

1975/76:30 med anledning av propositionen 1975/76:198 om ändring i byggnadsstadgan (1959:612) jämte i ämnet väckta motioner

§ 16 Anmäldes och bordlades

Motioner

1975/76:2557 av herr *Bohman m. fl.*

1975/76:2558 av herr *Hermansson m. fl.*

1975/76:2559 av herr *Larsson* i Staffanstorp *m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1976/77, m. m. (kompletteringsproposition)

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 15.01.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert